

Die uw jeugd vernieuwt
als die van een arend...

De Reformatie

WEEKBLAD TOT ONTWIKKELING VAN HET GEREFORMEERDE LEVEN

KERKELIJK LEVEN / C.J. de Ruijter

In dit nummer:

KERKELIJK LEVEN **565**

C.J. de Ruijter

Hoe ver gaat
trouw aan de kerk?

MEDITATIEF **569**

O.W. Bouwsma

Krachten van Jezus

WANDELEN MET GOD **570**

J. Luiten

Koopzondagen

ACHTERGRONDEN **572**

J.J.C. Dee

Groeien in het geloof en
Kohlbrugge's komma

KERK IN ORDE **577**

P. Groenenberg

Berkel en de zgn.
zegenende ouderling

en verder...

Gedicht
Boekbespreking
Meegelezen
Uit de kerken

HOE VER GAAT TROUW AAN DE KERK?

Als je 's zondags in de kerk niet **genoeg** krijgt, wat doe je dan? Ga je regelmatig **shoppen**? Moet je zelf **door de week** zorgen voor 'bijvoeding'? **Zoek je** hef in een andere kerk? Het zijn vragen die zomaar actueel kunnen worden in de kerk. En je voelt **achter al** die vragen wel dat er een bepaalde spanning gaat optreden in je verhouding tot de kerk. Als je 's zondags in de kerk niet vindt wat je verwacht, werpt het een **schaduw** over je liefde tot de kerk. En er kan een moment komen dat je er aan gaaf denken het ergens anders te zoeken, Vorige week schreef ik over de manier waarop we omgaan met slechte of teleurstellende prediking. Deze keer wil ik in dat verband ingaan op de manier waarop onze relatie tot de kerk daarbij een rol speelt. Hoe ver gaat trouw aan de kerk?

Enkeling en gemeenschap

De aanleiding om dit onderwerp nog eens ter sprake te brengen, lag in een artikel van br. W.P. Kruijs-

wijk in *Bij de Tijd* (januari jl.). Daar reageerde hij op wat ik een poosje geleden schreef over het verschijnsel 'shoppen' en een consumptieve houding die daar soms

achter zit. Kruijswijk erkende dat we midden in de **werkelijkheid** zitten, als we over zo'n onderwerp **schrijven**. Maar hij had zo zijn vraagtekens bij wat ik schreef over **trouw** aan de **gemeenschap** van de **kerk**. Om hem zoveel mogelijk recht te doen, citeer ik eerst wat hij schrijft over de bewuste situatie, als we in de kerk **niet** krijgen wat **nodig** is.

'Wat staat ons te doen als we op zondag niet het voedsel krijgen waaraan we dringend behoefte hebben? Dan zijn we niet hulpeloos omdat we geen eten meer hebben. Wel breekt dan een zorgelijke tijd aan. Natuurlijk probeer je er samen met anderen via allerlei kanalen iets aan te doen. Je loopt niet

zomaar weg. Maar structuren zijn taai en traditionele patronen houden het lang uit. De gang naar de eredienst wordt moeizamer. Dat betekent moeite en lijden aan de kerk. Bij een ieder komt het er dan op aan hoe hij zijn persoonlijk verantwoordelijkheid waar maakt. In zijn eigen positie en met zijn eigen mogelijkheden vanuit het motief van de liefde. De één zal het dan samen met anderen lang kunnen volhouden. De ander is wellicht wat minder consequent. En de derde zal de weg van eigen kerkgemeenschap verlaten. In zelfstandigheid en in eigen verantwoordelijkheid. Gelukkig dat aan al deze broeders en zusters de mentaliteit van het consumentisme vreemd is.'

Vorige week gaf ik al aan, dat ik het motief van de liefde hier wat mager uitgewerkt vind. Het is mij te laconiek om te zeggen: De één houdt het lang vol, de ander is minder consequent, de derde gaat de kerk uit. Als liefde echt de verkeersweg binnen de gemeenschap der heiligen is (en zo tekent Paulus die in het geheel van de Corinthebrief, zie hoofdstuk 12!), dan kun je niet zo zonder nader commentaar de wegen uit elkaar laten gaan. Ik krijg de indruk dat Kruijswijk een sterk accent legt op de persoonlijke beslissing van het enkele kerklid ('eigen positie en eigen mogelijkheden', 'persoonlijke verantwoordelijkheid', 'zelfstandigheid en eigen verantwoordelijkheid'). Zo sterk, dat het innemen van je plaats binnen de gemeenschap van de kerk wat onder druk komt te staan. In principe is het mogelijk dat je dan voor jezelf een beslissing neemt over je kerkgang, over je kerklidmaatschap, zelfs over kerkverlating, zonder dat de gemeenschap van de kerk daar een duidelijke rol in speelt.

'Het gaat om mijn geloofsleven'

Natuurlijk is het belangrijk op welk punt je met je gedachten begint. Er

zijn mensen die, als het ware, starten bij hun eigen geloofsleven. 'Ik kom tekort in de kerk. Ik krijg er niet wat ik hebben moet.' Jouw persoonlijke overtuiging wordt dan doorslaggevend. Als dat je belangrijkste overweging blijft, zul je het vroeg of laat ergens anders gaan zoeken. Je treft dat aan bij shoppende kerkgangers. Om 'aan hun trekken te komen', zoeken ze 's zondags een andere kerk op.

Overigens is dat niet een verschijnsel van alleen de laatste tijd. Als vrijgemaakten kennen we het eigenlijk veel langer. Met name in de zestiger en zeventiger jaren kenden wij de synodaal-gereformeerde shoppers. Zij waren vaak veront-rust over de gang van zaken in hun kerken. Ze kregen bovendien in de prediking vaak veel te weinig mee. Ze zochten dan in de vrijgemaakte kerk een adres waar ze een goede gereformeerde preek konden horen. In die tijd kwam dat op een behoorlijke schaal voor. Maar tegelijk realiseerden wij als vrijgemaakten ons, dat m'n kerkgang nogal riskant was. Je had dan 'voor jezelf genoeg gehad'. Maar er bleef iets heel onbevredigends in. Er was voor de duur van de kerkdienst(en) een gezamenlijk optrekken. Maar daarna ging ieder weer zijn weegs. Een echt gemeenschappelijk optrekken met hen kwam vaak dan ook nauwelijks in beeld. De vergelijking met de shop dringt zich inderdaad op. Je bent even bij elkaar, omdat je allemaal voor hetzelfde doel komt. Maar daarna heb je geen gezamenlijke weg meer. Ik zeg hiermee niet, dat ik absoluut niet begrijp dat mensen wel eens naar een andere kerk gaan. Er kan soms in je leven een situatie zijn dat het je even teveel wordt om naar je eigen kerk te gaan. Soms ligt er inderdaad een schaduw over de kerkgang en zo ook over de hele zondag. 'Lijden aan de kerk' kan diepe voren trekken in je leven. En wie zou dan niet begrijpen dat je wel eens even een stap opzij doet om adem te kunnen halen? Maar het probleem bij deze instel-

KERNREDACTIE:

PROF. DR. M. TE VELDE.

DRS. G.J. VAN MIDDELKOOP.

OVERIGE REDACTIELEDEN:

DRS. R. TER BEEK, DRS. B. BOS, DRS.

A.L.Th. DE BRUIJNE, DRS. G. GUNNINK,

DRS. B. LUITEN, PROF. DR. G.J. DE RUIJ-

TER, DS. A. DE SNOO.

MEDEWERKERS:

J.J.D. BAAS, DRS. C.J. HAAK,

J.M. DE JONG, DRS. J. SMELIK,

DRS. H. VELDMAN.

REDACTIE-ASSISTENT:

W.L. DE GRAAFF, Wortmanstraat 138, 8265

AG Kampen, Tel. (038) 3331201.

Alle stukken bestemd voor de Redactie aan:
De Reformatie, Postbus 24, 8260 AA te Kam-
pen.

ADMINISTRATIE/ADVERTENTIES:

Uitgeverij Oosterbaan & Le Cointre B.V.,

Postrekening 406040 t.n.v.,

De Reformatie, Goes, Postbus 25, 4460 AA

Goes. Tel. (0t 13) 215591.

ABONNEMENT:

f 85,75 per jaar; f 46,25 per halfjaar; studen-

ten f 70,25 per jaar (binnenland). Buitenland:

f 144,50 per jaar (zeepost).

Een abonnement kan per maand ingaan, maar slechts beëindigd worden uiterlijk twee maanden voor het verstrijken van de betaal-termijn (opzegging van jaarabonnement vóór 1 november, van een halfjaarabonnement vóór 1 juni).

Losse nummers f 1,95 (excl. porto).

De Reformatie is op cassette verkrijgbaar bij

de Stichting Bralectah.
Tel. (0521) 515946.

ADVERTENTIES:

Prijs: f 0,84 per mm. Contracttarief op aan-
vraag.

Zonder schriftelijke toestemming van de
uitgever is het niet toegestaan artikelen uit
dit blad over te nemen.

ISSN 0165-5191

ling is wel, dat de gemeenschap met je broeders en **zusters** uitgehold wordt. Als je 's zondags steeds minder (of zelfs helemaal niet meer) **samen** met hen naar de kerk **gaat**, is de broederband in Christus sterk **aan** het slijten. Als de gemeenschapsband 's zondags slijt, wordt het door de week **ook** losser. Je kunt er **dan** zelfs gemakkelijker toe **komen** om te vertrekken naar een andere **kerk**. Dat zien **we** dan ook gebeuren. Er wordt een trend zichtbaar, dat **men**-sen gemakkelijker dan vroeger zich bij een ander kerkgenootschap **voe**-gen. De jaarlijkse cijfers **van** de onttrekkingen (een sterk stijgende lijn) geven dat duidelijk aan. Niet zelden **gaat** het **daarbij** om jongeren die, na hier en daar wat rondgekeken te hebben, **een** kerkgemeenschap **kiezen** waarvan ze denken dat die het beste **past** bij **hun** geloofsleven.

Ik bespreek dit niet uitgebreid, omdat er veel factoren bij in geding kunnen zijn. Wel stel ik er een kritische vraag bij: In hoeverre speelt in zo'n keus een rol dat je door God in een gemeenschap geplaatst bent? Is dit **ook** niet **een** vorm van shoppen? Weliswaar in een **wat** duurzamer **gestalte**, maar toch een keuze die sterk vanuit jezelf gemaakt is?

Het lijkt erop, dat Kruiswijk er niet erg op uit is zich in deze richting af te **schermen**. Hij schrijft **ten minste niet met zoveel** woorden over de roeping van Godswege om **trouw** te blijven op de plaats die je binnen **het** lichaam van **Christus** gekregen **hebt**.

Gemeenschap met en in Christus

Mijns inziens **kun** je dus niet exclusief je startpunt **nemen** bij je eigen geloofsleven. Maar er is **ook** nog een **ander** uiterste denkbaar, als **ver**-trekpunt. Dan start je bij de **kerk**. 'Het gaat om de gemeenschap van de kerk.' Toch **zou** ik ook daarin niet voor pleiten. Het gevaar is veel te groot dat de **kerk** dan een eigen le-

ven gaat leiden in je gedachten. **Kerkisme** in diverse **vormen** kan daaruit voortkomen.

Is het niet het **meest** zuiver om te beginnen bij **Christus**? **Als** gelovigen hebben we **allen** samen, en ieder **persoonlijk**, als leden gemeenschap met Christus. Bij Hem begint ons leven **uit** geloof. En meteen vanaf dat begin verbindt Hij ons aan anderen in **datzelfde** geloof. Je **kunt** immers niet op je een-tje geloven!

Alleen als je begint bij Christus, zal de **enkeling** niet opgeofferd worden aan de gemeenschap, ook als je met de 's **zondagse kerkdiensten** in de moeite **komt**. Kruiswijk vindt dat je **trouw** aan mensen dan niet onvoorwaardelijk hoeft te zijn. Hij **schrijft** in dat verband o.m. (p. 3):

'Aan mensen en instituten beloven wij mijns inziens geen onvoorwaardelijke trouw. We moeten trouw zijn aan onze Heer en trouw in zijn dienst. Gelukkig maar dat de gem-ratie die midden in de kerkelijke conflicten van 1944 gestaan heeft, niet gezegd heeft: "We blijven trouw aan de (thans synodale) kerk-gemeenschap en aan de ambtsdragers". Van de vrijmaking zou niet veel terechtgekomen zijn'.

Ik ben het **ermee** eens dat **we** aan mensen geen **onvoorwaardelijke** trouw beloven. Als gereformeerden hebben we **ook** altijd gezegd dat we God **meer** gehoorzaam **moeten** **zijn** dan mensen. **Een** grens voor **trouw** aan de **kerk** of aan de gemeenschap **ligt** dan **ook** daar waar van **ons** gevraagd wordt **ontrouw** te zijn aan het Woord van God. **Dat** was dan **ook** de achtergrond van de **Vrijmaking**. Maar het gaat me wel **wat** **ver** als je daarnaar verwijst in **een** **gedachtenwisseling** over **kerke**lijk shoppen. Er is een fundamenteel verschil **tussen** bindingen die **boven** de Schrift uitgaan (de situatie van de **Vrijmaking**) en **een** **teleurstellende** prediking op zondag. **Trouw** aan de Heer heeft **ook** te maken met **trouw** aan de kerk van de Heer. En dat komt bij Kruiswijk

nauwelijks in beeld.

Dan zou ik liever willen verwijzen naar de **mooie** benadering van J.A. van **Delden** in hetzelfde **nummer** van **Bij de Tijd**. In een artikel over het **gevaar** van goede werken **raakt** hij het probleem van de teleurstellende prediking ook aan. Hij schrijft dan (p. 26):

'Het kost teleurstelling als mijn verwachtingspatroon in de kerkdienst niet uitkomt. Het kost moeite en strijd om trouw te zijn in het lezen en overdenken van de Bijbel. Muur in dat alles is God mij wel aan het opvoeden. De duivel probeert me te laten vastlopen in gemopper en het afschuiven van verantwoordelijkheid op de dominee. Maar God wil een "magere" prediking doen meewerken ten goede.'

Dat lijkt me een heel geestelijke benadering. Een dominee met tegenvallende preken kon wel eens een beproeving van God zijn, om je te leren het levende contact **met** de bron niet te verliezen en steeds **opnieuw** te zoeken. Het lijkt er **trouwens** op dat Kruiswijk **zelf** dit element even aanstipt in een verwijzing naar B. Rietveld, die een vervelende kerkdienst een oproep noemt om geestelijk op eigen benen te staan. Maar het wordt niet duidelijk hoe de gemeenschap der heiligen daarbij **functioneert**. **Geestelijk** op eigen benen staan is toch buiten die gemeenschap niet **mogelijk**. Je kunt niet op je een-tje geloven!

Lichaam van Christus

Het is jammer dat bij Kruiswijk niet precies uit de verf komt hoe hij de gemeenschap **binnen** de **kerk** **ziet** functioneren. **We** mogen die gemeenschap aanduiden als het 'lichaam van Christus' (1 Cor. 12). Dat **betekent** toch **ook** dat **het** Christus is die ons verbindt aan de **broeders** en **zusters**. **Trouw** aan de Heer betekent daarom in principe **ook** **trouw** aan je broeders en zusters in Christus. Wie de gemeenschap van de kerk verlaat, verbreekt de **een-**

heid van dat lichaam.

Nu zou ik niet **willen** zeggen, dat er **nooit** een moment komen kan dat je de gemeenschap **van** de kerk verlaat. Hierboven heb ik al aangegeven dat we als **gereformeerden** altijd al de grens gelegd hebben bij de gehoorzaamheid aan God. Maar er zijn meer grenzen **aan** te wijzen. Een duidelijk **voorbeeld** is **m.i. dat** van een gemengde verkering. Iedereen zal erkennen dat een gemengd huwelijk, tussen b.v. een vrijge-maakt **meisje** en een christelijk-gereformeerde jongen, niet **goed** is. Als je trouwt moet je kerkelijk niet gescheiden zijn. Maar hoe de **keus** ook uitvalt, altijd zal het een bijzonder pijnlijke **keus** zijn. **Eén** van beiden zal moeten breken met de gemeenschap **waarin** je geboren en groot geworden **bent**. Je **neemt** zo'n **stap** in de overtuiging dat dat voor de Here verantwoord is. Tegelijk is er het **verdriet** van een pijnlijke breuk. Maar juist omdat er over en **weer** de erkenning is dat we kerk van Christus zijn, kun je die **pijn** delen met de gemeenschap. Bij dit laatste element wil ik ook **voor** dit onderwerpaansluiten.

Kmijswijk schrijft niet over de pijn die het oplevert om te **breken** met andere leden van het Lichaam van Christus. Daarom leg ik hem vraagenderwijs een paar **suggesties** voor. Zou het niet goed zijn dat we nauwkeurig aangeven waar en wanneer **trouw** aan de **kerk** ophoudt? En zou een goed **criterium** daarvoor niet zijn, dat **we** de pijn **van** die breuk ook werkelijk delen met die gemeenschap?

Ik geef die suggestie om **ook** **concreet** verder te **komen** op een belangrijk punt dat regelmatig aan de orde is in onze **kerken**.

Als je **volgens** deze stelregel te werk gaat, is het uitgesloten **dat** je je eigen **weg** kiest zonder je iets gelegen te laten liggen aan de gemeenschap. En **dat** komt juist bij shoppen zo vaak voor, en bij wat daar soms uit voortkomt. Het probleem bij **kerkverlating** in welke vorm ook, is immers **meestal** dat het een **nogal eenzijdig** afscheid is.

Het onttrekken aan de **gemeenschap** is **dan ook vaak** een geleidelijk **proces**, dat heel **gemakkelijk** in **kan zetten** bij het verzuim **van** de eigen **kerkdienst 's** zondags. Maar die eenzijdigheid zou **eigenlijk** niet mogelijk moeten zijn, **ze-ker** niet bij de **kwestie** waar het hier om gaat. **Als** echt de **nood** je **aan de lippen staat** vanwege de 's zondagse kerkdiensten, dan **moet** je niet op je eentje bezig zijn met **die nood**. Het is een **nood** die je biddend moet willen delen **met de gemeenschap** **waarin** je een plaats hebt. **Dan** wordt de weg uit die nood **ook** geen eenzame weg.

W.L. de Graaff

HANDBOEK 1997 OP DISKETTE

Uitgeverij Oosterbaan & Le Coindre heeft het **Handboek 1997** 66k op diskette uitgebracht. Het betreft een programma dat draait onder Windows, **versie 3.11** of hoger.

Installeren en opstarten

Er zijn twee diskettes, een **Installatiediskette** (1) en een **Opstartdiskette** (2). Van diskette 1 dient in Windows het bestand '**setup.exe**' **ge-start** te worden om te kunnen installeren. Wanneer het **programma** geïnstalleerd is, is het alleen mogelijk om met diskette 2 in het '**Handboekprogramma**' te komen. Deze diskette is bovendien **kopieerbeveiligd**.

'Surfen' door het Handboek

Eénmaal aangekomen in het programma, wijst alles zich vanzelf. Enkel een **muis** is voldoende om overal te komen.

De gebruiker begint bij het 'Hoofdmenu' en kan kiezen uit acht rubrieken, mals bijvoorbeeld 'Kerken' en 'Predikanten'. Klikt u met de muis bijvoorbeeld 'Predikanten' **aan**, dan **zijn** er weer de verdere keuzemogelijkheden zoals 'Emeritus predikanten' of 'Lijst van **Predikanten**'. **Eén klik met de muis op** 'Terug' en u bent **weer** in het 'Hoofdmenu'.

Trefwoorden

Wanneer u iets wilt weten over een predikant, maar u weet niet in welke plaats hij staat, dan **kunt** u hem via het **trefwoordensysteem** opzoeken.

Linksonder in het **beeld** is een kleine schrijfbalk. **Eén** keer klikken op die balk en er knippert **een** cursor. Vervolgens kan de achternaam van de predikant ingetypt worden. Na 'Enter' krijgt u dan een overzicht van de rubrieken, **waarin** de achternaam voorkomt.

Notitieruimte

Bij elke rubriek is er de mogelijkheid om eigen notities op te slaan op **een soort** blocnote. **Handig** voor adreswijzigingen of andere informatie.

Al met al een overzichtelijken zeer gebruiksvriendelijk '**Handboekprogramma**'.

Uitgeverij Oosterbaan & Le Coindre, alleen te **bestellen** met de bestelbon in het Handboek 1997, f 17,50.

M meditatief

'Toen begon Hij de steden, waarin de meeste krachten door Hem verricht waren, te verwijten, dat ze zich niet bekeerd hadden...'

Mattheus 11 : 20

Natuurlijk staan we nog wel verbaasd over de wonderen die Jezus deed. Maar eerlijk is eerlijk, als je het allemaal al zo vaak gehoord hebt als wij, dan wordt het toch ook heel gewoon? Dat Hij mensen beter maakte, demonen uitdreef en ga maar door?

Jezus deed dat allemaal. Maar was en is dat wel zo gewoon? Je leest in de evangeliën over zijn krachten. Mattheus schrijft er bijvoorbeeld over in hoofdstuk 11 vers 20... de meeste 'krachten' die door Hem verricht waren. Je kunt dat natuurlijk ook weergeven met wonderen. Maar zou dat woord 'kracht' er zomaar staan? Er moet iets heel bijzonders van Jezus zijn uitgegaan. Kracht, zoals in die geschiedenis van die vrouw toen Jezus onderweg was naar het huis van Jaïrus. Jezus deed krachten. Dat wil zeggen dat wat Hij deed een openbaring was van het Koninkrijk van God. Goddelijke krachten kwamen los. Jezus blijkt de sterke, die de satan bindt, die verlost, bevrijdten geneest.

Jezus laat ons zien dat toen Hij op aarde was er werkelijk ook goddelijke krachten loskwamen. Krachten uit de hemel. De dingen worden op hun kop gezet. Er wordt inbreuk gemaakt, er worden bressen geschoten in de gang van de dingen, die zondige gang: overal waar

Jezus gaat, is het krachtenveld van het hemelse, het goddelijke, van het Koninkrijk van God. Je moet het eens goed tot je laten doordringen wat er allemaal gebeurde. Wat een ongelooflijke krachten zijn er losgekomen!

Waartoe diende dat allemaal? Dat loskomen van al die goddelijke kracht? Jezus had er mee op het oog dat mensen Hem gingen vertrouwen, in Hem gingen geloven. Want daar was zijn kracht op gericht: om van dode mensen levende mensen te maken. En dat is niet maar een mega-inspanning, dat is een Goddelijk inspannend werk. Tot op de dag van vandaag. Een inspanning & die van God bij de schepping; als van de opstanding uit de dood.

We kunnen wel eens heimwee hebben naar die tijd van toen. Stel je voor dat je dat zelf allemaal meegeemaakt had, die dagen dat Jezus op aarde was. Wat zouden wij dan vast en zeker een groot geloof hebben! De twijfel te boven. Zou het?

We vergeten toch alsjeblieft niet, &t ons geloven er het duidelijkst bewijs van is dat er nog steeds gesproken kan en moet worden van de krachten van het Koninkrijk der hemelen? Als je werkelijk en van harte gelooft dat Jezus is de Christus, dan is dat in je leven gebeurd en dan gebeurt het nog elke dag: leven in het krachtenveld van de Heere. Is het niet ongelooflijk? En toch is het zo! Ook in jouw leven zijn de dingen op de kop gezet. Omdat je geloof in Christus het duidelijkst bewijs is dat God het leven met je voorheeft.

Dat Hij met je van dood naar leven gaat. En dat dat te zien is. Want je deelt in zijn kracht. Laat zijn kracht dan ook zien en horen!

Op zondag de winkels open. In toeristische centra gebeurt dat al langer. Hef is nu praktijk in heel de land. Eerst een paar zondagen in het jaar. Maar het worden er steeds meer.

Als kerk maak je daar bezwaar tegen bij de plaatselijke overheid, Maar het antwoord laat zich voorstellen. De meeste mensen vinden het wel fijn als de winkels op zondag open zijn. En dus moet je je als kerk maar aanpassen.

Op de fiets naar de kerk

Dat betekent dat je op die zondagen ineens veel moeilijker bij de kerk kan komen. Het is overal veel drukker op straat. Als je kerk in de buurt is van een winkelcentrum, kan je nergens je auto kwijt. Op zich is dat niet zo erg. Vroeger moesten we ook fietsen of lopen. Maar het verschil is dat je nu geen keus meer hebt. Je moet op de fiets, ook door weer en wind. Want anders kan je er niet meer komen. Mensen die dat niet kunnen, mogen met de auto gehaald en gebracht worden. Tot bij de kerkdeur. Maar je mag er niet parkeren. Net zoals bij het warenhuis. Kom je in de buurt van de kerk dan heb je de kans dat je tegen de stroom inloopt. Mensen met tassen voor boodschappen de ene kant op. En jij met je kerkboek de andere kant op. Je ergert je eraan. Hoeveel mensen lopen de verkeerde kant op. Wat een werelds gedoe op de dag van de Here. Allemaal overlast als ik gewoon naar de kerk wil. Maar is dat goed, als je je aan de

mensen ergert? Het is begrijpelijk. Je hebt het gevoel terecht boos te zijn. En je ervaart ongemak voor jezelf. Maar mag je je dan ergeren aan de mensen? Zo heeft de Here Jezus het ons toch niet geleerd. Hij ging ons voor in liefde voor zondaars, om het verlorene te zoeken.

Wat doe je als kerk?

Kwamen al die mensen ook maar eens in de kerk. Of tenminste een aantal van hen. Zeker als ze de kerk voorbij lopen om bij de winkels te kunnen komen. Wat kan je dan doen als kerk? Eigenlijk is dat best een ideale situatie als er s zondags zoveel mensen langs je kerkgebouw lopen. Dat zal niet overal zijn. Het kerkgebouw kan ook in een woonwijk staan. Maar zit je bij een winkelcentrum, dan kan je eenvoudig laten merken dat je er bent. De kerk is al sinds jaar en dag op zondag open! Laat dat weten en merken aan de mensen. Een bord bij de weg waar de mensen langs komen: De kerk is ook

Wandelen met God

open, u bent welkom!
Je kan folders uitdelen aan de straat. Je kan er het onderwerp van de preek op zetten.
Je kan zingen, het orgel laten horen, andere muziekinstrumenten. Dat kan allemaal ook al ruim voor de dienst. Daar komen altijd mensen op af, om te zien wat daar gebeurt. Je heet ze welkom met koffie, je staat ze vriendelijk te woord en ze houden er een goede herinnering aan over dat ze weer een keer in de kerk zijn geweest.

En misschien komen ze op zo'n zondag ook eens in een kerkdienst. En die probeer je dan ook zo laagdrempelig mogelijk te maken. Met duidelijke voorbeelden. Wat meer afwisseling in de liturgie. Alles ten dienste van het overkomen van de boodschap. En komen er dan ook mensen? Vast wel. Maar ook als ze niet komen, heb je je als kerk er wel nadrukkelijk op gericht. Een goede oefening voor onszelf. Want het gaat ons niet zo gemakkelijk af, ons op anderen te richten, laat staan dat het ook nog eens keer overkomt. Daar moet je je op richten en je in oefenen. En als je dat

doet of probeert, is dat op zich al heel belangrijk. Ook al komt er nog niemand anders in de kerk. Maar je leert ervan.

En als je het met elkaar doet als gemeenteleden, werkt het ook nog samenbindend. En dan juist op het punt waar je als kerk voor bent: brengen van de boodschap van Christus, ook aan de wereld om je heen!

Je image als kerk

Er is ook een andere mogelijkheid. Je kan de kerkdienst verschuiven naar de avond, als de winkels dicht zijn. Of je huurt voor de gelegenheid een ander gebouw. Dan heb je van niemand last.

Maar hoe kom je dan bij de mensen over? **We** staan als kerk toch al bekend als een groepering die zich erg apart houdt. Dat idee versterk je dan alleen maar.

In deze tijd wordt de afstand tussen kerk en wereld al groter. Dat merk je ook aan de winkelpenstelling op zondag. Maar we moeten ook naar onszelf kijken. Wat is onze opstelling naar buiten **a**. Zal een buitenstaander er iets van begrijpen van wat we in een kerkdienst aan het doen zijn? Merkt hij dat hij welkom is? Daar kunnen we zelf heel wat aan doen.

Als je de mensen vriendelijk uitnodigt en wat voor ze doet, krijg je daar een beter image van. Daar-

> door worden & mensen heus nog

niet gelijk bekeerd. Maar het is wel belangrijk om mensen te kunnen bereiken. Het **moet** niet onze schuld zijn als de kerk voorbij lopen!

Daarbij is ook belangrijk dat je persoonlijke contacten hebt. Die geven vaak meer mogelijkheid om het evangelie aan anderen door te geven dan een kerkdienst. Maar op een gegeven moment wil je zo iemand uitnodigen voor een kerkdienst. En dan is het goed dat er toch tenminste om de zoveel tijd een kerkdienst is waar speciaal met de aanwezigheid van anderen rekening wordt gehouden. En liefst natuurlijk zoveel mogelijk!

ONTFERM U OVER MIJ, O GOD

Ontferm u over mij, o God,
want groot is uw barmhartigheid.
Vergeef, vergeef mijn zonden toch,
die ik erken met diepe spijt.
Mijn kwaad was tegen u alleen
en schaamrood kleurt mijn schuldig bloed.
Nu gaan uw ogen door mij heen;
uw oordeel, Heer, dat is volkomen goed.

Zie hoe ik ben, in schuld verwekt,
vanaf de moederschoot onrein.
Maar Gij wilt waarheid, Gij ontdekt
hoe eerlijk mijn geheimen zijn.
Was mij dan in uw wijsheid, Heer,
om witter nog dan sneeuw te zijn,
en laat mijn hart, door U bezeerd,
weer vrolijk zijn, bevrijd van alle schijn.

Heer, zie toch niet op mijn tekort,
doe weg mijn ongerechtigheid.
Maak dat mijn hart weer zuiver wordt,
mijn geest opnieuw U toegewijd.
Verlies mij uit uw ogen niet,
beziel mij, neem uw Geest niet weg.
Geef dat mijn hart met vreugde ziet
uw heil o God, en graag aan U zich hecht.

Dan wijs ik **hen** die zijn verdwaald
de goede weg U tegemoet.
Wie schuldig is, wie heeft gefaald
verlaat zijn pad en keert zijn voet.
O neem de bloedschuld van mij weg,
dan juich **ik** om mijn vrijspraak, Heer.
Uw woorden op mijn tong gelegd
verhogen U, ik loof U eens te meer.

Geen offerdier vraagt Gij van mij,
geen altaargeur die U behaagt,
maar een berouwvol hart wilt Gij,
gerechtigheid is wat Gij vraagt.
Heer, wees barmhartig en doe dan
aan Sion goed, dat niets ontbreekt,
en bouw opnieuw de muren van
Jeruzalem, waar alles van U spreekt.

Psalm 51

Erbarm' dich mein, o Herre Gott, BWV 305

Erhart Hegenwalt, 1524

Herdichting Ria Borkent

Uit: Een schaal met water (Uitg. Kok Kampen)

GROEIEN IN HET GELOOF EN KOHLBRUGGE'S KOMMA

J.J.C. Dee

Verlangen naar geestelijke groei en levensheiliging

In de afgelopen tijd is veel geschreven over geestelijke groei en levensheiliging. De uitleg van Romeinen 7 bleek een sleutelrol te vervullen. In een viertal bijdragen wil ik iets aan de gedachtenwisseling toevoegen vanuit de theologie van H.F. Kohlbrugge. In dit eerste artikel breng ik kort het verlangen naar geestelijke groei en levensheiliging in kaart en iets uit de discussies rond Romeinen 7. Vervolgens wend ik mij tot Kohlbrugge als theoloog evenzeer van de rechtvaardiging als van de heiliging en geef ik kort iets weer van zijn uitleg van Romeinen 7 : 14.

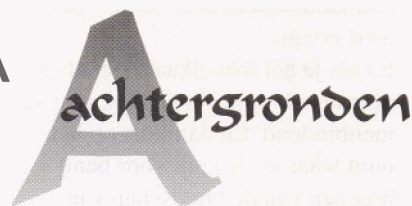
Aandacht voor heiliging

Een ware vloedgolf van aandacht voor het thema **van de heiliging spoelt** over de (vrijgemaakte) Gereformeerde Kerken heen.' Een vloedgolf die in 1994 is komen opzetten en die nog **steeds** niets aan intensiteit en invloed heeft **ingeboet**. De **Amerika-reizen** van A. Kamsteeg, A. Don-van **ke u**-wen en H.J.D. Smit zorgen ervoor dat via het Nederlands *Dagblad en Bij de Tijd* de thema's geestelijke groei en levensheiliging in steeds sterkere mate onder de aandacht komen. Boeken van Britse en Amerikaanse auteurs als John Stott, D.A. Carson, Martin Lloyd Jones, J.I. Packer, L. Crabb, I. Barrs, J. Bridges en anderen, komen in de belangstelling, vinden gretig aftrek en voorzien kennelijk in een behoefte. Daaraan kan de naam van Watchman Nee worden **toegevoegd** die met zijn publicaties in gereformeer-

de kring zijn invloed uitoefent. Er worden avonden georganiseerd in Amsterdam, Zuidhorn en Putten, en **congresdagen** in Lunteren en Houten. Ze cirkelen om het ene thema: verlangen naar geestelijke groei.

Tegenstand

Tegenstand blijft niet uit. De promotie van de gedachten van Watchman Nee door A. Kamsteeg in het Nederlands Dagblad wordt door E. Brink en J. Wesseling onder **kritiek** gesteld. Zij leggen de theologische achtergronden van Watchman Nee bloot, wijzen op **onschriftuurlijke** gedachten bij hem – met name in de uitleg van Romeinen 6 en 7 – en typeren zijn denken als perfectionisme? **Kamsteeg** blijft de boodschap van Watchman **Nee herhalen**³, ondervindt daarbij steun uit de hoek van het Darbisme (Vergadering der Gelovigen)⁴ en geeft er

blijk van dat hij tot op dit moment zijn standpunt in hoofdlijnen nog **handhaaft**. Want een jaar later vat Kamsteeg de boodschap van Watchman Nee nog eens kort samen: de oude mens is **weg in Christus**, alleen de nieuwe mens in Christus **bestaat** nog, en daarom: werk je door Christus reeds verdiende behoud verder uit.⁵

Romeinen 7

Tegenstand komt er **ook**, wanneer een discutabele uitleg van Romeinen 7 veld wint. Wanneer op 18 januari 1995 in de derde **Amerika-lezing** te Zuidhorn H.J.D. Smit spreekt over 'Heiliging: gelijkvormig worden aan Christus', stelt hij **aan de hand van Romeinen 6, 7 en 8 een stappenplan** op voor **een** heilig leven. Romeinen 6 en 8 laten volgens hem zien hoe de gelovigen zijn vrijgemaakt van de wet van de **zonde** en de dood, en hoe zij leven door de Geest. Romeinen 7 laat volgens hem zien hoe een christen zonder de Geest God wil **dienen**.⁶ H. Veldman geeft een nabeschouwing over de vier **Amerika-lezingen** in Zuidhorn⁷ en toont later aan de hand van de Reformatoren en van de **20e-eeuwse** uitleggers aan, dat in Romeinen 7 de bekeerde apostel Paulus over de blijvende macht der zonde **spreekt**.⁸ J. Wesseling wijst nogmaals op de gevaren en de onhoudbaarheid van Watchman Nee⁹ en toont aan hoe discutabel de uitleg van Romeinen 7 door Smit c.s. is, welke dogmatische principes (**semi-pelagianisme**, perfectionisme) daaraan ten grondslag **liggen en welke** pastorale bezwaren (het drijven van een **volmaaktbaarheids**-idee) daartegen **bestaan**.¹⁰

In verband met de Theologische Schooldag van de **Gereformeerde Kerken** op 25 september 1996 verzorgt het Nederlands Dagblad een bijlage die geheel in het **reken** staat van het onderwerp geestelijke groei, dat **ook** op de Schooldag de **nodige** aandacht zal krijgen.¹¹ Het inleidend artikel van **Reina Wiskerke** stelt: het verlangen naar geestelijke groei en levensheiliging is een noodzakelijke heroriëntatie onder vrijgemaakten. Een werkelijk fundamentele bijdrage in deze **bijlage** levert W. van 't Spijker, die schrijft over de voortgang van het geestelijk leven bij de Reformatoren. Hij wijst **erop** hoe **Luther** de groei in het geloof heeft verstaan: Gods kinderen hebben telkens weer en telkens meer de rechtvaardiging **nodig**. Hij wijst **erop** hoe **Bucer** en **Calvijn** de geestelijke groei wordt gezien in de samenhang van **rechtvaardiging** en heiliging die zich over het gehele leven spreiden. 'Groeï is groei in **kennis** van **Hem** en in leven uit **Hem**. Rechtvaardiging en heiliging.' **Van** 't Spijker wijst **op** de **gevaaren** van de **moderne** heiligingsbeweging. Geestelijke groei wordt tot een proces gemaakt. Met betrekking tot de heiliging vindt een **verzelfstandiging** plaats ten opzichte van de rechtvaardiging. **Losgemaakt** van de rechtvaardiging dreigt voor de heiliging – en **dus** ook voor de geestelijke groei – het gevaar van legalisme en **van** werkgerechtigheid in verkapt vorm. Van 't Spijker is terecht van oordeel: 'In de moderne groei-beweging krijgt de psychologie een stevig **woord** mee te spreken. Aandacht **voor** het gevoelsmatig-religieuze zoeken van authentieke ervaringen ontvangt geen leiding meer vanuit de christelijke doctrina **van** de kerk'. In de bijlage staat verder nog, in het **artikel** 'Groeïen in Hem', een aardige aanzet **van** H. **Hoksbergen** die ervoor pleit zich te bezinnen op de **thema's** van geestelijke groei en levensheiliging vanuit de gerefor-

meerde **belijdenisgeschriften**. Het verdient inderdaad aanbeveling dat genoemde thema's vanuit de **Nederlandse** Geloofsbelijdenis, de **Heidelbergse** Catechismus, de Dordtse Leerregels, de grote en kleine Catechismus van Luther en de Westminster Confessie, systematisch in kaart worden gebracht.

Het magazine 'Groeï'

Het verlangen **naar** geestelijke groei en een geestelijke **opwekking** komt met name naar voren in het magazine Groeï. "In het eerste nummer van dit blad wordt **veel** geschreven over het begin juni 1996 te Houten gehouden congres 'Verlangen naar geestelijke groei', waar **meer** dan 1350 **congresgangers** lezingen zijn gehouden door J.I. Packer uit Canada en L. Crabb uit de Verenigde **Staten**. Zij spraken daar over belemmeringen die **geloofsgroei** in de weg kunnen staan en over de vraag hoe **christenen** verder **kunnen** komen in de heiliging van hun leven. De psychologische benadering van Crabb over de manier waarop christenen met hun gevoelens moeten **omgaan**, levert veel herkenning op. Crabb pleit bij psychische **moeiten** voor krachtige geestelijke counselors. **Herkenning** is er ook bij het **k o o g** **van** Packer. Hij typeert de **levens**-heiliging als 'het leven van God in de ziel van de mens'. Bij Packer **vormt** de rechtvaardiging weliswaar de ingang **van** het leven als christen, maar is de levensheiliging van primair belang. Het **magazine Groeï** geeft verder met name **introductions** in de denkbeelden van J.I. Packer, L. Crabb, J. Barrs en Watchman Nee, terwijl A. Kamsteeg met 'Sommigen noemen het een **opwekking**' en andere **artikelen**, enigszin een stempel op het magazine **drukt**. **Groeï** weerspiegelt de resultaten in de tweede helft van de **20e** eeuw van **de** Britse en Amerikaanse **opwekkingsbewegingen** eind vorige **en** **begin** deze eeuw **in** de Nederlandse verhoudingen van evangelischen, Navigators

en evangelisch-geïnspireerde **vrijgemaakt-gereformeerden**, die vooral aandacht willen geven aan Gods oproep tot een heilig leven.

Theologische discussie

Theologisch is recent aandacht geschonken aan de mogelijkheid van groei in het leven **door** de Geest **aan** de hand van discussies rond Romeinen 7. A. Kamsteeg, A. de Ruiter en H.J.D. Smit **poneren**¹³, dat Romeinen 7 anders gelezen moet worden dan bij de **gangbare** uitleg het geval is. Romeinen 7 (vers 14, vers 24) kan volgens hen **onmogelijk** een volledige beschrijving of **typering** van de christen Paulus, van de wedergeboren Paulus zijn (vgl. Romeinen 6 en 8). Romeinen 7 is hoogstens te zien als de onmogelijke mogelijkheid van het toch weer onder de wet gaan leven. 'Je valt zomaar in de **valkuil** van het toch **zelf** weer doen; van het toch weer uit eigen kracht leven in plaats van uit kracht van Christus.' Het normale christelijke leven is: Christus beheerst ons; de zonde is **koning-af**; onze **onmacht** is **door** Hem verleden tijd. Het **anormale** christelijke leven is: **we** hebben in **ons** leven **nog veel** last van de zonde; wij zijn wel dood voor de zonde, maar de zonde is nog niet dood in ons. Genoemde scribenten sluiten in hun uitleg aan bij J.I. Packer, die in een aanhangsel bij **zijn** boek Wandelen door de **Geest**¹⁴ schrijft: 'De stelling **van** dit gedeelte 'Ik ben vleeselijk, verkocht onder de zonde'' wordt categorisch en zonder kwalificatie gesteld, niet omdat dit de hele waarheid over Paulus als christen **zou** zijn, maar omdat het het enige doel van de waarheid over hemzelf is dat de wet hem kan leren **kennen**'. Maar te weinig klinkt bij hen door wat bij Packer wel aanwezig is, namelijk Paulus' besef van de pijnlijke paradox, 'dat **een** christen als hijzelf, die er **zo vurig** naar verlangt Gods wet te houden en alleen goed te doen, tot de **ontdekking** moet komen dat hij voortdurend de

wet breekt en **datgene** doet **wat** in feite **kwaad** is. Maar za is de situatie voor de christen totdat hij uiteindelijk uit **zijn** sterfelijk lichaam verlost zal worden'. Bij genoemde scribenten **wordt**, gelet op hun visie van Romeinen 6, 7 en 8, en met name van Romeinen 7, de goed-gereformeerde uitleg **gemist**, met name dat de **apostel** Paulus hier spreekt over de blijvende macht van de zonde. Want **de christen** is: **simul iustus, simul peccator** – tegelijk rechtvaardig, tegelijk zondaar. Dat zijn geen **twee** verschillende kanten van **het** bestaan, maar dat is het bestaan **voor** God met een dubbele bodem. Daarbij komt nog dit: **dat** in de heiliging de rechtvaardiging onmisbaar is, dat de **rechtvaardiging** de kern blijft **ook** van de heiliging, & altijd slechts van 'een klein begin van de gehoorzaamheid aan God' (Zondag 44), van 'een voortdurend uit zijn op **elk** kwaad' (Zondag 23) en van **een** voortdurende geestelijke strijd (Zondag 52) moet worden gesproken – deze zaken strijken genoemde scribenten toch te veel glad, waardoor de **weg** wordt geëffend voor **een** trapsgevijs groeien in de heiliging. Een sympathetisch-kritisch antwoord op de artikelen van Kamsteeg, De Ruiter en Smit komt er van **A.L.Th. de Bruijne**, die de klassiek-gereformeerde uitleg van Romeinen 7 voor zijn **rekening** blijft nemen: de macht van **de** zonde als werkelijkheid in **het** leven van **een christen**, maar die tevens aantoonde dat de geloofspraktijk bij de gereformeerde uitleg van dit hoofdstuk van Paulus geleid heeft tot eenzijdigheden.^{14a} Het gesprek tussen Kamsteeg, De Ruiter en Smit enerzijds en De Bruijne anderzijds is inmiddels voortgezet, mals blijkt uit het artikel 'Romeinen 7 en groei in heiliging: samen een stap verder' in De Reformatie van 5 april 1997. Daarin is duidelijk geworden dat genoemde drie scribenten zich, ondanks **hun** andere uitleg van Romeinen 7, niet willen losmaken van de gereformeerde leer omtrent onze levensheiliging. De discussies rond

Romeinen 7 sluiten we af door te wijzen op een artikel van J. Kamphuis van tien jaar geleden.^{14b} Daarin wijst hij op het gevaar zich te verliezen in idealisme, **waardoor** men de band aan de werkelijkheid gemakkelijk kwijtraakt. Hij wijst er ook op, **hoe** snel men vergeet hoe de zonde, ook nog een werkelijkheid van het leven van de christen, een verschrikkelijk feit is. Ook de gelovige kent zijn antithese, namelijk die van vlees en Geest, die tegenover elkaar **staan** (Gal. 5: 16). **Men** moet zich zondaar weten, die **dagelijks** de reiniging van het bloed en de Geest van Christus nodig heeft. Niemand de & optimistisch over zichzelf door de macht van de zonde **wel** elders, **maar** niet meer **bij zichzelf** te zoeken. Wie meent dat hij is **vrijgemaakt** van de zonde, van **haar** schuld en van **haar** heerschappij, heeft de taal van Romeinen 7 verleerd, Kamphuis wijst erop, dat dikwijls wordt ontkend dat **de** 'ik' die in Romeinen 7 (met name vers 14) aan **het woord** is, Paulus als gelovige zou zijn. Paulus zou hier, in de ik-vorm, spreken over een **mens** (eventueel over zichzelf) nog voor **het** geloof, **of** over de **mens** buiten het geloof in Christus. Maar **hier** verraaft zich, aldus Kamphuis, tweërlei. 'Men denk? in de eerste plaats "optimistisch" over de "natuurlijke mens", die "het goede" nog wel zou "wensen" (vs. 15, 18v) en die de wet toestemt dat deze goed is (vs. 16). Hij zou zich zelfs naar de "inwendige mens" verlustigen in de wet (vs. 22), al is er dan ook een andere wet, die "strijd voert tegen de wet van het verstand" (vs. 23). En tegelijk – dat in de tweede plaats – denkt men ook te optimistisch over de gelovige. Die zou over zichzelf niet **kunnen** of **hoeven** te spreken in termen als "vlees, verkocht onder de zonde" of als "ellendig mens" (vs. 24). Daar meent men als gelovige bovendien te zijn gekomen! Deze opvatting van Romeinen 7 heeft diepe sporen in de kerkgeschiedenis getrokken. Zo hebben de volgelingen van Pelagius en de

semi-pelagianen Romeinen 7 opgevat. En later de remonstranten, onder wie **Hugo de Groot** in zijn *Annotationes* op het Nieuwe Testament. In **onze tijd** heeft – en het is uitermate te betreuren – ook **Herman Ridderbos** in zijn brede *Commentaar* op de **Romeinen** deze exegetische koers gekozen. Daartegenover staat dan (met allerlei variaties, zoals ook in het geval van de (semi-)pelagiaanse exegese) de uitleg van & (latere) Augustinus, van de reformatoren, Luther en Calvijn beiden, en in onze tijd van Greijdanus in zijn grote *Kommentaar* (KNT) en van J.A.C. van Leeuwen in zijn *Korte Verklaring*'. Ten aanzien van Romeinen 7 roept Kamphuis op tot een **schriftuurlijke** werkelijkheidszin: oog voor de blijvende en bedreigende macht van de zonde en zelfkennis op dit punt.

Kohlbrugge

Temidden van dit vrijgemaakt-gereformeerd verlangen naar geestelijke groei en levensheiliging, wenden we ons tot Hermann Friedrich Kohlbrugge (1803-1875), die evenzeer de theoloog van de rechtvaardiging als van de heiliging is. Kohlbrugge is de man die, levend uit de bronnen van de gereformeerde theologie, zijn leven bepaald zag door Paulus' brief aan de Romeinen. Hoofdstuk 7 vers 14 van de Romeinenbrief: 'Wij weten immers, dat de wet geestelijk is; ik echter ben vlees, verkocht onder de zonde', werd het thema van zijn theologie. Niets in zijn leven heeft hem **meer** aangegrepen dan het feit dat er achter 'ik echter ben vlees' een komma staat. Hierdoor zag hij de betekenis van dit vers, en van het hele hoofdstuk, in een nieuw licht. Hierdoor peilde hij de diepe bedoeling van Paulus en ging hij tot op de bodem van het bedorven bestaan van de mens, juist ook van de begenadigde zondaar. Hij schrijft 'Ik ben geheel, met mijn gehele mens, met lijf en ziel, met vernuft en wil, met al mijn zinnen en leden vleselijk; zoals ik inwen-

dig en uitwendig leef geheel uit vlees **geboren**, uit zondig zaad geteeld en in zonden ontvangen; de bodem mijns harten is enkel zonde, ja alles wat zich in en aan mij zich roert en beweegt, tegelijk met al mijn krachten, begeerten, lusten, neigingen, mijn gehele bestaan is zonde'. Kohlbrugges uitleg van Romeinen 7 : 14 nep vooral van de **zijde** van de piëtistische methodistisch gezinden veel verzet op, maar **vormde** in wezen een nieuw en hartstochtelijk getuigenis voor de kerngedachten van de **Reformatie**. In het **koet** samengevat **komt** **zijn** preek op het volgende neer.¹⁵ **Hoewel** de christen voor de wet gedood is, blijkt uit Romeinen 7 overduidelijk dat hij tot de werken van de wet – heiligheiden vroomheid – niet deugt. Hij moet het dan ook niet in de wet zoeken, maar tot Christus gaan. Omdat de christen vleselijk is en blijft, **moet** hij weten dat hij **alleen** door het geloof rechtvaardig is. Daarom moet hij niets van de wet willen weten, maar **alleen** vertrouwen op **Gods genade en alles zoeken** in Christus. De heiliging is geen zaak van de christen. Christus alleen is het die heilig maakt. Omdat wij **verkocht** zijn onder de zonde, **geven** we alle pogingen tot **heiligmaking op** en zoeken we rust in Gods genade in Christus, die goddelozen en geen heiligen rechtvaardigt. Kohlbrugge keerde zich 'tegen het zelfvertrouwen van de vrome mens. Zo radicaal mogelijk heeft hij de gedachte verworpen, dat een mens door **heiligheds** streven iets zou **kunnen** presteren, dat voor **God** waarde heeft. Het geloof was voor hem geen zaak van menselijk doen of ervaren, maar uitsluitend **een** zich vasthouden aan het Woord. De gelovige heeft zijn leven in niets anders dan in de genade, en ook dat hij daaraan vasthoudt, is geen menselijke mogelijkheid, maar uitsluitend Gods werk'.¹⁶

Groot theoloog

Met Kohlbrugge komen we terecht in het **hart** van de geschiedenis van

de Nederlandse **theologie**. Hij behoort tot de grote theologen van wie je niet **loskomt**, die **een** leven lang met je meegaan en naar wie je telkens **weer** grijpt. Dit ondanks het feit dat Kohlbrugge met name **slechts** een theologisch snaar **bespeeld heeft**, maar toch zo krachtig dat het geluid **nog** steeds doorklinkt en raakt. Karl Barth noemt hem een 'leraar van de **kerk**' en oordeelt: 'Krachtiger dan iemand anders voor hem en na hem in de negentiende eeuw heeft Kohlbrugge de theologie van de **Reformatoren** weer onder de aandacht gebracht en daarmee het Protestantisme aan **zijn oorsprong**, aan zijn wezen **herinnerd**'.¹⁷ Voor Kohlbrugge was de Schrift 'de **schrik** van Gods heilige en verdoemde wet en de godzaligheid van Christus, die ons redt van het verderf en met **God verzoent**'.¹⁸ Kohlbrugge staat, naar de opvatting van Noordmans, in de lijn van Paulus, Augustinus en Luther waar het gaat om zijn **prediking** van de rechtvaardiging door het geloof alleen. Zijn **prediking** vindt haar **oorsprong** in het **hart** van het evangelie: de **verzoening** met God door Jezus **Christus**. Dat goddelozen gerechtvaardigd en **geheiligd**, gered en geborgen worden in Christus alleen, is **voor** hem het onopgeefbaar middelpunt van de prediking.¹⁹ Kohlbrugge heeft **verstaan** dat het evangelie **geen** moraal is die leert hoe wij God moeten bereiken, maar openbaring waarin God ons bereikt. Het evangelie zegt maar niet **wat** men moet, maar veel meer wat God doet, **zonder** ons, voor ons en in ons. Kohlbrugge heeft de volstrekte exclusieve genade gepredikt. **Heel zijn** theologie is een voortdurend ontdekken en ontvouwen van het reformatorisch '**sola gratia**'.

God redt de reddeloze

Kohlbrugge heeft **meer** aandacht gehad voor het **centrum** van het heil dan voor de omtrek van het heil in de lengte en breedte van het leven. Dat maakt **zijn theologie**

niet breed, maar wel diep, niet veelzijdig maar met een heilzame eenzijdigheid. 'Zijn instrument was **eensnarig**, maar op die ene snaar trilt dan ook de **spanning** van de eeuwigheid. Het is een snaar, gespannen over de **klankbodem** van Gods eeuwig **erbarmen**'.²⁰ Daarom typeert Noordmans hem **trefzeker** als 'schildwacht der eeuwigheid'.²¹ Kohlbrugges concentratie op de centrale bijbelse boodschap dat niet de mens zichzelf redt maar dat God de reddelozemens redt, en zo op het persoonlijke heil in Christus, is van onschatbare waarde. Maar **deze** concentratie, dit bespeken van de ene snaar, brengt wel een aantal beperkingen met zich mee. Zijn visie op de **rechtvaardiging** is krachtig-schriftuurlijk, maar in zijn visie op de **heiligmaking** ligt een tendens tot lijdelijkheid. Deze **houding** schiep een onoverbrugbare afstand, zowel tot het Reveil als tot de beweging van de Afscheiding. Zijn theologie **als** geheel **is meer op Luther dan op Calvin** georiënteerd en is sterk personalistisch getint. Er zijn meerdere typische trekken in zijn theologie aan te wijzen, mals bij zijn leer over de **protologie** en de **eschatologie**, bij zijn visie op het beeld **Gods** en bij zijn christologie. Dit heeft ervoor gezorgd dat Kohlbrugge **weinig** tot geen doorwerking heeft gehad in de theologie van de Gereformeerde Kerken in Nederland. Zijn **invloed** beperkte zich tot met name de **rechterflank** van de Nederlandse Hervormde Kerk.

In het volgende artikel ga ik de doorwerking van Kohlbrugges **gedachtengoed** bij gereformeerden en hervormden. Duidelijk wordt, dat de theologie van Kohlbrugge in de Gereformeerde Kerken nauwelijks heeft doorgewerkt, maar dat zijn invloed in het rechtzinnig gedeelte van de Nederlandse Hervormde Kerk des te sterker is.

¹ Vgl. het artikel 'Crabb en Packer vliegen over de toonbank. Amerikagangers passen in toenemende vraag om heroriëntatie onder "vrijgemaakten"', bijlage *Nederlands Dag-*

blad van 21 september 1996, door Reina Wiskerke. Dit artikel geeft een overzicht van de ontwikkelingen binnen de Gereformeerde Kerken in Nederland, waar het gaat om de toenemende aandacht voor thema's als geestelijke groei en levensheiliging. Het artikel is op een bepaald punt enigszins zwak: schrijvers die gefundeerde kritiek hebben geuit worden slechts summier genoemd en op hun argumenten wordt niet ingegaan.

² R. Brink en J. Wesseling, 'Een Franse ervaring met Watchman Nee: kijk uit!', 'Watchman Nee als inspiratiebron voor Kamsteeg' en 'Trekt Watchman Nee onze "scheef-groei" recht?', *Nederlands Dagblad* van 3, 4 en 5 oktober 1995. In het *Nederlands Dagblad* van oktober 1995 werd na de vijf artikelen van E. Brink en J. Wesseling enerzijds en A. Kamsteeg anderzijds het volgende bericht geplaatst: 'Na de schriftelijkdiscussie vorige week tussen de predikanten Brink en Wesseling en ND-acteur A. Kamsteeg zijn betrouwen verder met elkaar in contact getreden. Met het doel polarisatie te voorkomen en elkaar te vinden zal nader overleg plaatsvinden'. Op deze wijze werd een belangrijke discussie voortijdig beëindigd. Vgl. verder H.J. Boiten, '"Kopje onder" in het goede nieuws van W. Nee?', *Nader Bekeken*, 3e jrg., nr. 11, november 1996. Vgl. met name de artikelen van E. Brink over de theologie van Watchman Nee in *De Reformatie*, 72e jrg., nr. 19 (15-2-1997), 'Vrijmaking van de geest', nr. 20 (22-2-1997) 'Bloed en kruis. Rechtaardiging als feit'; en volgende artikelen (nog niet verschenen bij het gereedmaken van dit artikel).

³ A. Kamsteeg, 'Kern bij Watchman Nee: alles in Christus', Watchman Nee: de graankorrel moet sterven', *Nederlands Dagblad* van 6 en 7 oktober 1995.

⁴ H.P. Medema en W.J. Ouweeneel, 'Watchman Nee: blijf je zondaar tot je dood?', *Nederlands Dagblad* van oktober 1995.

⁵ A. Kamsteeg, 'Boodschap Watchman Nee nog steeds actueel. Normaal christelijk leven begint met "ik in Christus"', *Groei, Magazine voor geestelijke vorming en oproep tot opleving*, 1e jrg., nr. 1, september 1996.

⁶ Vgl. de verslagen in *de Gereformeerde Kerkbode voor Groningen, Friesland en Drenthe*, 51e jrg., nr. 46 (1-12-1995), 52e jrg., nr. 2 (12-1-1996), nr. 4 (26-1-1996), nr. 8 (23-2-1996). Van de bijdrage van Smit werd verslag gedaan in het nummer van 26 januari 1996.

⁷ *Gereformeerde Kerkbode voor Groningen, Friesland en Drenthe*, 52e jrg., nr. 10 (8-3-1996). 'Wat ligt er tussen "Zuidhorn" en "Amerika"?'

⁸ *De Reformatie*, 71e jrg., nr. 35 (18-6-1996), 'Reformatoren over Romeinen 7', nr. 36 (15-6-1996), 'Romeinen 7 uitgelegd in de 20e eeuw'.

⁹ *Nader Bekeken*, 3e jrg., nr. 1 (januari 1996), 'Hoe hebben wij "alles in Christus"?'

¹⁰ *Nader Bekeken*, 3e jrg., nr. 2 (februari 1996), 'Het rangeerterrein van Romeinen 7'.

¹¹ *Nederlands Dagblad*, zaterdag 21 september 1996.

¹² *Groei, Magazine voor geestelijke vorming en oproep tot opleving*, 1e jrg., nr. 1, september 1996. Vgl. voor opmerkingen bij het in september gehouden congres 'Verlangen naar geestelijke priester Lunteren' 'Terugblik op Lunteren' en 'Een congres gaat

voorbij, de gemeente blijft' van C.J. de Ruijter, *De Reformatie*, 71e jrg., nr. 4 (28-10-1995), nr. 5 (4-11-1995). Vgl. over het magazine *Groei*, H.J. Boiten, 'Groeit', *Nader Bekeken*, 3e jrg., nr. 10, oktober 1996.

¹³ Een eerste artikel van A. Kamsteeg en B.J. D. Smit over Romeinen 6 en 8 verscheen in *De Reformatie*, 71e jrg., nr. 3 (21-10-1995). '2000 jaar geleden is er iets geweldig gebeurd' (als antwoord op een artikel van C.J. de Ruijter, 'Opgewekt gereformeerd. De ontdekkingsreizen van A. Kamsteeg', *De Reformatie*, 71e jrg., nr. 39 (24-6-1995). Zij accentueren, met name vanuit Romeinen 6, de groei in heiliging. 'Mijn levensgemeenschap met Christus werkt iets in mij uit. Gelovigen geven in hun leven een demonstratie van Christus' overwinning. Je kunt dat laatste ook omdraaien. Zondigen is op dat moment niet leven uit Christus' overwinning.' A. Kamsteeg, A. de Ruiter en H.J.D. Smit schrijven over Romeinen 7 in *De Reformatie*, 72e jrg., nr. 2 (12-10-1996) 'Romeinen 7 – wat niet kan', nr. 3 (19-10-1996) 'In hoeverre is Romeinen 7 wettelijkheid voor de christen?', nr. 4 (26-10-1996) 'Antwoord op vragen'.

¹⁴ Novapress 1984, pag. 259-265.

^{14a} Vgl. de antwoord-artikelen van A.L.Th. de Bruijne, *De Reformatie*, 72e jrg., nr. 5 (2-11-1996) 'Romeinen 7: pionierswerk nodig?', nr. 6 (9-11-1996) 'Groeien in Christus', nr. 7 (16-11-1996) 'Accenten die wij nodig hebben'.

^{14b} Vgl. J. Kamphuis, 'Vormingswerk onder een openhemel', refereert 1986 bij de viering van het tienjarig jubileum van het GVI, *De Reformatie*, 62e jrg., 1986-1987, pag. 465v., 485v., 505v., 525v., 585v. Opgenomen in *Begrensde Ruimte. Een keuze uit de artikelen en lezingen van prof. J. Kamphuis*, Goes 1996, pag. 343-363, met name pag. 355, 356. Vgl. het recente artikel van J.C.L. Starreveld, 'Enkele opmerkingen over het "ik" in Romeinen 7: 14-25', *Onthullende Woorden. Opstellen aangeboden aan prof. dr. J. de Vuyt*, Leiden 1997, pag. 154-163. In deze interessante bijdrage gaat Starreveld enkele momenten na uit de historie van de uitleg van het 'ik' van Romeinen 7. Hij geeft ruime aandacht aan de uitleg van Arminius en diens confrontatie met Gomarus. Over de verhouding tussen Romeinen 6 en 8 enerzijds en Romeinen 7 anderzijds, merkt Starreveld aan het begin van zijn artikel op: 'Romeinen 7 past vloeiend tussen de hoofdstukken 6 en 8. Stelt Romeinen 6 dat de christen niet meer onder de wet, maar onder de genade is, Romeinen 7 tekent de realiteit van her leven onder de genade zolang de gelovige nog in het vlees leeft, terwijl Romeinen 8 invulling geeft aan het leven in de verlossing door & Here Jezus als een leven dat door de Geest geleid wordt en waarin door de Geest de werkingen des lichaams gedood worden. Romeinen 8 trekt de lijn van het begin van de wedergeboorte in Romeinen 7 dieper en positiever door in een hoe langer hoe meer geheiligd leven door de Geest, ook al blijft in dit hoofdstuk de toon gedempt door het zuchten van de schepping, gelovige en Geest in de verwachting van het openbaar worden der kinderen Gods en & verlossing van ons lichaam' (a.w., pag. 156). Over de interpretatie van het 'ik' in Romeinen 7 schrijft Starreveld concluderend: 'Er ligt een groot verschil tussen de opvatting enerzijds van hen die het "ik" als wedergeboren en ben die het "ik" als onwedergeboren zien in Romeinen 7. Toch zijn wettelijkheid en per-

soonlijk nooit ernstige consequenties aan verbonden. Waarom niet? Zij die het "ik" van Romeinen 7 zien als ongeboren, geven toe dat een christen in zonden kan vallen, dus zondigt, ook als christen. Dit neemt veel weg van de absolute tegenstelling tussen het zijn onder de wet en het zijn onder de genade. Anderzijds zeggen zij die het "ik" van Romeinen 7 als wedergeboren zien, dat het gaat om een beginsel dat het niet de hoogste en volkomen christenstand is die in Romeinen 7 getekend wordt. Daarmee zijn de twee tegengestelde visies op het "ik" van Romeinen 7 niet verzoend, maar het is mogelijk dat beiden tolerabel zijn, als de ene opvatting van het onwedergeboren "ik" maar niet leidt tot pelagianisme en de andere opvatting niet leidt tot zorgeloosheid' (a.w., pag. 163).

¹⁵ Vgl. voor de volgende passage A.J. Rascher, *De Nederlandse Hervormde Kerk vanaf 1795. Haar geschiedenis en theologie in de negentiende en twintigste eeuw*, Kampen 1974, VIII. Herman Friedrich Kohlbrugge, pag. 100-112, m.n. pag. 103, 104.

¹⁶ A.w., pag. 109.

¹⁷ *Die Protestantische Theologie im 19. Jahrhundert. Ihre Vorgeschichte und ihre Geschichte*, Zürich 1946, pag. 553 (Siebenstern-Taschenbuch, 177-178, Hamburg z.j., Band 2).

¹⁸ W. Aalders en D. van Heijst (red.), *Hermann Friedrich Kohlbrugge (1803-1875). Zijn leven, zijn prediking, zijn geschriften*, Den Haag 1976, pag. 15.

¹⁹ O. Noordmans, 'Kohlbrugge. Festpredigten', *Kerkelijke Klassieken. Inleidende In-schouwingen over geschriften van oude en nieuwe kerkvaders*, verzameld door J. Haantjes en A. van der Hoeven, Wageningen 1949, pag. 347-382. *Verzamelde Werken, Deel III*, Kampen 1981, pag. 293-327.

²⁰ A. de Ruiter, *Kohlbrugge, herder en heraut*, Amsterdam 1985, pag. 12.

²¹ Vgl. noot 19, a.w., pag. 376.

BERKEL EN DE ZGN. ZEGENENDE OUDERLING

P. Groenenberg

Kerk in orde

Vragen over 'Berkel'

Kerkenraden zijn druk bezig met de Acta van de Generale Synode van Berkel en Rodenrijs 19%. In die Acta staat ook artikel 51 over 'zegengroet en zegen'. Mij bereikten vragen over de interpretatie van dit besluit. Mij bereikten berichten over de manier waarop k ——— dit besluit bindend aanvaarden naar art. 31 KO. Het is blijkbaar verleidelijk synodebesluiten te interpreteren naar eigen inzicht; zo, dat je eigen standpunt daarin verwoord vindt. Omdat ondergetekende het besluit over de 'zegengroet en zegen' mede heeft voorbereid, acht ik het goed precies aan te geven wat Berkel heeft besloten.

Ommen en Berkel

De synode van Berkel had te maken met talloze bezwaarschriften tegen het besluit van de synode van Ommen over de zgn. zegenende voorganger.

De bezwaren richten zich vooral op twee zaken:

1. het besluit van Ommen houdt in dat ook niet-ambtsdragers de zegengroet en zegen ongewijzigd mogen uitspreken en opleggen;
2. het besluit van Ommen is in de vrijheid van de kerken gelaten en dat maakt het moeilijk te handelen naar art. 31 KO.

Ten aanzien van deze twee zaken heeft de synode van Berkel het besluit van Ommen gepreciseerd.

Beide bezwaren worden weggeno-

men in besluit 2.1 van Berkel (Acta art. 51):

uit te spreken dat ook in een eredienst waarin geen predikant voorgaat, de Here met zijn zegen aanwezig is en &t deze zegen liturgisch gestalte krijgt doordat een ouderling de zegen en zegengroet ongewijzigd uitspreekt en oplegt.

Dit besluit is dus duidelijk: in een dienst waarin een niet-predikant voorgaat, is alleen een ouderling gerechtigd de zegengroet en zegen ongewijzigd uit te spreken en op te leggen.

De synode heeft gekozen voor deze liturgische regel.

Omdat daarvoor gekozen is, was het ook niet nodig te voldoen aan verzoeken tot het instellen van een studiedeputaatschap dat studie zou moeten verrichten naar de ambtsleer.

Betekenis van 'Berkel'

Het besluit van Berkel is niet voor tweeërlei uitleg vatbaar: alleen een lezende ouderling dient de zegen en zegengroet ongewijzigd uit te spreken en op te leggen. Daarbij is de vrijheid gelaten of de ouderling de handen opheft: het opheffen van de handen heeft geen fundamentele betekenis.

Dat Berkel uitgesproken heeft dat het beperkt moet worden tot ouderlingen, blijkt ook uit grond 2, 1e lid, onder besluit 2:

het is een zaak van kerkelijke wijsheid het uitspreken en opleggen van zegen en zegengroet te beperken tot ouderlingen;

Dat betekent dus dat een kerkenraad die het besluit van Berkel over de 'zegenende ouderling' uitvoert,

niet anders kan dan alleen een lezende ouderling te mandateren de zegen en zegengroet ongewijzigd uit te spreken en op te leggen. En indien in een uitzonderingsgeval een niet-ouderling in de dienst voorgaat – een gemeentelid: een diaken, een theologisch kandidaat –, mag een kerkenraad deze voorganger niet mandateren tot het ongewijzigd uitspreken en opleggen van de zegen. Daarin zit nu juist het verschil met het besluit van Ommen.

Een kerkenraad die een niet-ouderling die voorgaat wel &t mandaat geeft – en daarvoor misschien wel voor zichzelf principiële redenen heeft –, handelt in strijd met het besluit van Berkel.

Maar besluit 2.3. dan?

Blijkbaar wordt besluit 2.3 aangegepen om besluit 2.1 te zien als zou het niet beperkt zijn tot lezende ouderlingen.

Besluit 2.3 luidt:

dat, in het uitzonderingsgeval dat in een zgn. leesdienst iemand voorgaat die geen ouderling is, het de voorkeur verdient dat de eredienst door een ouderling geopend en gesloten wordt.

Nu zijn er kerkenraden die aldus redeneren: 'de synode spreekt over voorkeur; wij maken daar geen gebruik van en besluiten gewoon dat elke voorganger ongewijzigd de zegen en zegengroet uitspreekt'. Maar dat is niet de inhoud van besluit 2.3.

Besluit 2.1 geeft aan wie de zegen en zegengroet ongewijzigd uitspreekt en oplegt: (naast & @-kant) de ouderling.

Besluit 2.3 geeft aan dat er de mo-

gelijkheid is een kerkdienst waarin een niet-ouderling voorgaat, door een ouderling te laten openen en sluiten om op die manier de dienst te kunnen beginnen en sluiten met het ongewijzigd uitspreken en opleggen van zegen en zegengroet. De kerkenraden wordt dit echter niet bindend opgelegd: het verdient de voorkeur.

Besluit een kerkenraad van deze voorkeur geen gebruik te maken, betekent dat dat de voorganger – die geen ouderling is – in plaats van 'u' het woordje 'ons' gebruikt, zoals dat in veel kerken in het verleden gebruikelijk was.

Samenvattend

Kerkenraden handelen in strijd met het besluit van Berkel, als ze een niet-ouderling die voorgaat in de kerkdienst – een diaken, gemeentelid of theologisch kandidaat of een Kamper stagiaire – machtigt de zegen en zegengroet ongewijzigd uit te spreken en op te leggen.

VIER LEESWIJZERS BIJ DE BIJBEL

In bepaalde natuurgebieden km je 'wandelen met de boswachter'. Dat betekent dat je onder deskundige leiding een mooi stukje natuur verkent. Wat je normaal niet zou opmerken; daar maakt de gids je attent op. Je hijgt oog voor opvallende verschijnselen, je leert de verbanden kennen tussen bodemgesteldheid, plantengroei, vogelpopulatie, enz. Kortom, natuur en milieu worden gaandeweg een 'open boek'. Zo kan dat ook met de Bijbel gebeuren. Als we Gods Woord openen, is de betekenis vaak niet direct duidelijk. De verbanden kunnen ons ontgaan, en over mooie details lezen we heen. Zonder gids gaat onze wandeling door de Bijbel langs platgetreden paden en kan de bijbellezing zelfs een vreugdeloze bezigheid worden. Daarom is het toe te juichen als deskundige helpers ons de weg wijzen en bijbelstudie zelfs boeiend kunnen maken.

In dit artikel wil ik vier boeken bespreken, die als hulp bij onze tocht door Gods Woord bedoeld zijn.

Het gaat om twee boeken van de Nederlands Gereformeerde predikant ds. M.R. van Berg, respectievelijk over 1 Samuël en Jesaja, en twee bijbelstudies over Ezechiël, de ene van dr. P. van Gorp en de andere van mevr. J. Wikke-van Dooren. In deze volgorde komen ze aan de orde.

Van koeienjongen tot voortvluchtige messias

Het eerste boek is een studie over de hoofdstukken 16-31 van 1 Sa-

Boekbespreking

muël. Dat is de geschiedenis van David in de tijd tussen zijn zalving en zijn troonsbestijging, toen hij op den duur moest vluchten voor Saul. Of zoals de ondertitel bedoelt: hij werd van 'cowboy' (veehoeder) tot messias (gezelfde) die niet meer veilig was voor die andere messias, dat is Saul.

In de Bijbel is nauwelijks een ander voorbeeld te vinden van zo'n aangrijpende, persoonlijke dramatische confrontatie tussen twee leidersfiguren als in deze geschiedenissen. Ik moet zeggen dat ik door deze studie daar opnieuw van onder de indruk gekomen ben. In deze hoofdstukken zien we immers het roerende relaas van Sauls langzame maar zekere onttrekking aan Gods leiding en genade. Dit groeiproces van God vandaan wordt van heel dichtbij en in zijn verschillende fitsen getekend. Hoe herkenbaar is dat proces, als we het met de huidige hausse van kerkverlating vergelijken. Daarom is die geschiedenis van Saul schokkend actueel. Naast en tegenover Saul is er de spannende worsteling van David om het vertrouwen op God vast te houden, om actief en alert te zijn, maar tegelijk te wachten en niet op Gods tijd vooruit te lopen. Davids historie is geen heldenverhaal, maar met Gods hulp mag hij overleven en overwinnen op kronkelwegen vindt hij toch telkens zijn God en Vader weer terug. Het is goed voor je geloof om aan de hand van Van den Berg deze hoofdstukken door te wandelen. Het is onthutsend als je de neer-

gang van Saul meemaakt, maar ook bemoedigend als je in de geest David op zijn zwerftochten vergezelt. Hoe waar **wordt** in deze **Levens**, wat Spreuken 10 vers 9 later als volgt op formule brengt: 'Wie in oprechtheid wandelt, gaat veilig, maar wie zijn **wegen** verdraait, wordt doorzien.'

Radiolezingen

Oorspronkelijk **zijn** deze studies uitgezonden via de EO in het kader van het programma 'De **Bijbel Open**'. Dat is ook wel te merken aan het **taalgebruik** en de aansprekende wijs **van** de stukjes. Van den Berg is in **staat** om **alledaagse** taal te hanteren zonder platvloers te **worden**. Hij probeert ook telkens met sprekende (**voor**)beelden dingen duidelijk te maken. En hij doet al zijn best om de oude geschiedenis dichtbij & **moderne kerkmens** te brengen.

Dat laatste wordt trouwens ook wel eens storend, **als** hij erg lang in de actualiteit blijft **hangen**. Dan lijkt de schrijver op een gids die met de groep een lange tijd bij één boom blijft steken en daar allerlei leuke legenden of anekdotes over vertelt. Dat is op zich **best** aardig, maar de wandeling wordt er wel door opgehouden en moet misschien **worden** ingekort.

ik denk bijvoorbeeld aan het tweegevecht tussen David en Goliath. De overwinning zelf **wordt** in twee regels beschreven, terwijl over orthodox ongelof en **menselijke** zekerheden **alineas** vol worden neergepend. Dan is de zaak toch wel uit z'n balans. Bovendien wordt nu niet duidelijk waarom David tenslotte wel een slinger hanteert en tegelijk op God blijft vertrouwen. Maar ai blijft hij **soms** lang bij de parallellen met **vandaag staan**, hij maakt in het algemeen veel werk **van** de uitleg. Het is wel eens worstelen om met bepaalde hoofdstukken klaar te komen, **voor** hem **en** **voor** ons. Ik denk aan de moeilijk te verteren **geschiedenis** van de moord op de priesters te Nob.

Soms vroeg ik me af, of **hij** David **helemaal** recht **doet**. Misschien **zijn** we als **gereformeerden gauw** geneigd om David de hand boven het hoofd **te** houden, vooral **toen** hij het zo moeilijk had. Daar moeten we **voor** oppassen, want ook David bleef een **zwak** menskind. Maar **we moeten** hem ook niet te makkelijk verwijten **maken**. Mijns inziens gebeurt dat bij 1 **Samuël 26**, als David voor de tweede keer Sauls leven spaart. **Opvallend** is dat **Van den Berg** dat hoofdstuk nauwelijks uitlegt, maar wel **direct** met het kopje 'Bravoure' start en **alineas** lang uitweidt over twijfel waaraan David toen ten prooi **zou** gevallen zijn. **Goslinga** beoordeelt de handelwijze **van** David veel positiever, en volgens mij terecht.

Maar **samenvattend vind** ik het boek een aan te bevelen rondleiding door deze hoofdstukken. De hoofdstukken zijn niet in de **vorm** van een schets voor bespreking opgezet, maar **vormen** meer een meditatieve uitleg voor **persoonlijke** bijbelstudie.

Jesaja, deel 2

Het tweede boek van **Van den Berg** is een uitleg van Jesaja 40-55. Dit is een deeltje uit de **serie Zicht** op de Bijbelen is niet eerst **voor** de radio **uitgesproken**. Overigens **lijkt** de stijl **van** schrijven en de aanpak veel op die **van** het **zojuist besproken** werk. Ook deze studie is net zo levendig en **aansprekend** en vaak plastisch geschreven als de uitleg van **Samuël**.

Deze hoofdstukken van Jesaja worden tegenwoordig vaak '**Deutero-Jesaja**' genoemd. Ook Van den Berg **doet** dat, al komt dat bij hem niet in mindering op de Goddelijkheid **van** dit Schriftgedeelte.

Tegenwoordig wordt **trouwens** ook 'onder ons' hardop de **vraag** gesteld of deze hoofdstukken wel **door** Jesaja zelf geschreven zijn. Gezien de aard van dit tweede deel van Jesaja is die vraag **m.i. ook** legitiem. Maar dit punt laten we verder **rusten** omdat er eerder over ge-

schreven is in De Reformatie (namelijk door prof. drs. H.M.

Ohmann in jaargang 68, nr. 43, 7 augustus 1993).

Het onderwerp van dit boekje is de **aankondiging** van de terugkeer uit de ballingschap. God laat zijn volk in Babel de boodschap brengen dat het einde van hun **straf**tijd nabij is. Toen velen zich al met de nieuwe situatie in den vreemde verzoend hadden en het **heilige** land **voor**goed verleden tijd leek, greep God op majestueuze wijze in. Deze 16 hoofdstukken van Jesaja laten **indrukwekkend** zien, hoe God de **politieke** verhoudingen radicaal **omgooit** om de **weg** te banen voor de terugkeer **van** zijn volk. Dat **was** voor de ballingen meestal onverwacht en zeker onverdiend.

De positie die de Perzische **koning Kores (Cyrus)** daarbij krijgt, is voor heidense vorsten in de Bijbel ongekend. Want het is **verbluffend** hoe deze **koning door** Jahwe **beteld** wordt (mijn gezalfde, mijn vriend). Van den Berg **vraagt** daar ook indringend aandacht **voor**. Bij zulke perikopen stuit je op majestieus hoogten in de Godsopenbaring **die** je niet in een **handomdraai** even van **een** uitleg voorziet. Hier merk je weer hoe superieur onze God is, maar ook hoe concreet Hij de regie heeft in de historie van **landen en volken**, van koningen en onderdanen.

Het is mooi dat Van den Berg door dit boekje deze hoofdstukken **voor** het voetlicht plaatst. Afgezien van hoofdstuk 40 en de profetieën over de 'knecht des **Herens**' zijn ze niet w bekend, maar voor het geloof wel heel **leerzaam** en vruchtbaar. De uittocht uit Egypte en de voorbereiding **daarop** is voor jong en oud in de **kerk** 'gesneden koek'. Maar die nieuwe **exodus** uit Babel met de aanloop daarvan in deze **hoofdstukken** zouden ook meer tot onze geestelijke inventaris moeten behoren. In de Bijbel worden beide 'uittochten' **uitdrukkelijk** op één lijn gesteld.

Niet zo lang geleden is ook al **een** boek over de **tweede** helft van **Jesa-**

ja verschenen. Dat is een bijbelstudie over **Jesaja 40-66** van ds. H.P. Dam onder de titel *Jesaja, de Redder komt*. Ik denk dat beide boeken hun eigen waarde hebben. De schetsen van ds. Dam behandelen een selectie uit dit bijbelgedeelte. Voor bespreking in verenigingsverband is een keuze ook wel nodig, om niet al te lang met hetzelfde bijbelboek bezig te zijn. Maar het grote voordeel van Van den Bergs studie is, dat alles aan de orde komt. Om het in de beeldspraak van het begin te zeggen: je kunt met de auto naar enkele verschillende plekken toegaan en daar alles goed bekijken. Se kunt ook de auto thuislaten en heel de dag door in & t ene bos rondwalen om alles goed op je te laten inwerken.

Niet of wel terwille van Israël?

We moeten nog wel iets van de titel zeggen: (Niet) *terwille van Israël*. Niet bepaald een aantrekkelijke titel, een beetje onbeholpen zelfs. Toch wel zinrijk en veelbetekenend. Want het gaat om de motivatie en achtergrond voor Gods handelen, zoals deze hoofdstukken daarvan spreken.

Want dat God heel de wereldkaart op zijn kop zet en Cyrus tot vorst van een nieuw imperium aanstelt, dat is *terwille van* zijn volk Juda, dat tot op dat moment onder de macht van Babel zat en nu de gelegenheid krijgt naar het beloofde land terug te gaan. In heel die politieke omslag is het dus tenslotte om dat volkje dat uit Palestina kwam, begonnen.

Maar dat is nog maar de helft van de waarheid. Want waarom mocht Juda terug? Was het volk zich aan het bekeren en sloot Jahwe daar van zijn kant op aan? Geen sprake van! Dit deel van Jesaja spreekt juist op onthutsende wijze van Gods genade voor een volk, & t helemaal niet om terugkeer vroeg en dat die uittocht ook allerm minst waard was (zie bijv. Jes. 42/43). De volgorde is niet eerst

bekering en dan verlossing, maar andersom. Als ergens in de Bijbel blijkt, dat God enkel uit genade verlost, & wel in deze hoofdstukken. Nog veel overweldigender dan in Egypte zien we hier het initiatief van God alleen komen. In Egypte klonk nog het hulpgeroep omhoog tot God, in Babel lijkt zelfs dat bidden verstomd. Daarom was de terugkeer uiteindelijk *terwille van* Gods eigen naam en omdat Hij dacht aan zijn verbond. Van den Berg brengt dit terecht in zijn titel tot uitdrukking. Ik wil ook dit boekje van hem graag aanbevelen voor persoonlijke bijbelstudie. Een nadeel is dat de parallellen met onze tijd wel eens te vlot en te duidelijk worden getrokken, dat B diepgang soms ontbreekt en dat er af en toe een 'buitenverbands stokpaardje' bereden wordt, maar hij brengt de overweldigende Wschap toch wel heel a t bij & lezers van nu.

De profetieën van Ezechiël

Het derde boek is een schetsenbundel over Ezechiël 1-39 van de hand van dr. P. van Gorp. Deze schetsen zijn volgens de auteur geboren uit en bedoeld voor het verenigingswerk. Het zijn schetsen in de klassieke betekenis van het woord: korte schetsmatige overzichten van meestal één of twee hoofdstukken. Elke schets is op dezelfde manier opgebouwd. Eerst wordt een indeling gegeven, dan volgen een aantal uitlegkundige bijzonderheden, vervolgens wordt de inhoud wat uitgebreider weergegeven en tenslotte komen dan steeds een aantal discussiepunten om de actualiteit voor onze situatie te ontdekken. Het is een goede zaak dat de profetieën van Ezechiël weer eens voor onze aandacht geplaatst worden. Voor de gemiddelde (gereformeerde) kerkganger is Ezechiël een tamelijk onbekend boek. De lengte van het boek en de sfeer van de profetieën lokken ook niet zo erg aan om er nader kennis mee te maken. Toch is dat voor ons geestelijk wel-

zijn belangrijk. De donkere partijen in dit boek kunnen ons helpen bij onze blijvende verootmoediging voor de heilige God. Tegelijk breek in dat donkere bos ook telkens weer & zon door als Ezechiël in visioenen en Godswoorden een blijde toekomst mag aankondigen. Dat geeft ook ons vandaag hoop. Het is voor mij wel de vraag of deze schetsenbundel aan z'n dael kan beantwoorden. Kenmerkend voor de behandeling van de stof is het beknopte karakter ervan. De schetsen willen hulpdiensten verrichten bij de eigen bestudering van het bijbelgedeelte. Het grote voordeel daarvan is dat de lezer tot eigen activiteiten wordt geprikkeld. De auteur zegt niet alles voor, maar wil vooral stimuleren tot zelfstandig onderzoek van Gods Woord. Maar daar zit ook een nadeel aan, als we denken aan de moeilijkheidsgraad van dit bijbelboek en de situatie van hedendaagse bijbellezers. We kunnen het betreuren of niet, een feit is dat een bijbelstudieboek vandaag heel gebruikersvriendelijk moet zijn wil het op vereniging aanslaan. Daarom ben ik bang dat dit boek van dr. Van Gorp eensdeels te veel geeft en aan de andere kant te weinig. Met 26 schetsen ben je op een vereniging wel heel h g bezig. Kun je dat tegenwoordig nog volhouden? Anderzijds zijn de schetsen ook weer te globaal om de gebruikers echt te interesseren en enthousiast te maken voor dit bijbelboek.

Om de metafoor van het begin nog eens aan te Men: het boek lijkt op een boswachter die de wandelaars met een plattegrond en een lijst met mooie plekken op pad stuurt zonder zelf mee te gaan. Dat werkt demotiverend, want de kans op verdwalen is groot, omdat de wandelaars minder ervaring hebben dan misschien verwacht mocht worden.

De tempel van Ezechiël

Het boek van dr. Van Gorp hield op bij Ezechiël 39. Want hij wist & t er juist een boekje was versche-

nen van mevr. J. Wiskerke-van Dooren over de hoofdstukken 40-48 van dit **bijbelboek**. Dat is dan ook het **laatste** boekje dat in dit artikel besproken wordt.

Het gaat over de zogenaamde derde tempel, oftewel het **herstelvisioen** dat de profeet Ezechiël kreeg. Dat is een moeilijk **toegankelijk bijbelgedeelte**, waar heel verschillend over gedacht wordt. Maar mevr. Wiskerke (de vroegere presidente van de **Bond van Gereformeerde Vrouwenverenigingen**) was er zo door geïntrigeerd dat ze er intense studie van heeft gemaakt.

In het eerste deel geeft ze terecht een samenvatting van alles wat aan de **slothoofdstukken** voorafgaat. Want we moeten de visioenen uit Ezechiël 40-48 niet teveel isoleren van de rest van dit **bijbelboek**. Dan komt een uitgebreid deel II over het tempelcomplex. Daarin wordt een beschrijving en uitleg gegeven van wat de profeet aan die nieuwe tempel mag **zien**. De betreffende visioenen hebben een tweeledig doel (zie Ez. 43 : 10-11): **verootmoediging** van het **volk** en vervolgens vertroosting. Het gaat om schulderkenning in de ballingschap en beemoediging door de terugkeer naar het beloofde land en het herstel van het vroegere **volksleven**.

In het derde deel wordt over de **blij- & toekomst** gesproken, als de Here tot zijn tempel **terugkeert**. Mevr. Wiskerke denkt daarbij **vooral** aan de tijd **van** de nieuwe bedeling, als Christus en de Geest gekomen zijn. In het laatste deel komt ook de **verste toekomst** in zicht: **Voor eeuwig woont God bij zijn volk**, als de heilige stad de naam krijgt: De **Here** is **daar**.

Messias en tempel

Het is **mooi** dat ook dit slot **van Ezechiël** weer eens voor onze aandacht geplaatst wordt. Want God heeft die **visioenen** ook **voor** ons bestemd, **hoe** moeilijk we er ook houvast aan **krijgen**. Mevr. Wiskerke blijft in de lijn **van** wat gereformeerden (**bijv.** in de **KV**) **ervan ge-**

zegd hebben. Maar men is met de **ze hoofdstukken** ook altijd al andere richtingen opgegaan. Vandaag is het **tempelvisioen** voor orthodoxe joden en **filosemitische** christenen opnieuw actueel. In Jeruzalem (en in Amerika?) **liggen** de plannen en **materialen** al klaar voor de **bouw** van de derde tempel. Als de Messias komt, dan zal Hij ook de tempel weer herbouwen. En de Palestijnen houden al hun hart vast als het **gaat** om de tempelberg.

Maar zo wordt de Messias totaal **misverstaan**. **Zacharia 6 : 12 zegt** inderdaad dat de Telg de tempel van de **Here** zal bouwen. Maar wat is het karakteristieke van een tempel in **Israël?** **Toch** juist dit, dat God daar woont. Daarom kan de Heiland van zichzelf zeggen: Meer dan de tempel is hier (**Mat. 12 : 6**). Want 'in Hem woont al de volheid der godheid lichamelijk' (Col. 2 : 9). Wie een Messias verwacht, die een tempel van hout en steen gaat bouwen, die gelooft blijkbaar niet **dat** die **Messias** zèlf God is. Intussen blijven best nog heel wat (**hermeneutische**) vragen over na het boekje van mevr. Wiskerke.

Hopelijk komen **we** **daar** samen nog eens verder **mee**. In elk geval is **er** met dit boekje erbij des te **min-** der reden **om** deze **hoofdstukken** **aan** tafel of bij de persoonlijke **bijbelstudie** over te slaan.

Besproken werden:

1. M.R. van den Berg, *Hes eerste boek Samuel, deel 2: hoofdstuk 16-31; Van koeienjongen tot voortvluchtige messias*. Buijten & Schipperheijn Amsterdam, 1996; prijs: f 23,50.

2. M.R. van den Berg, (Niet)ter wille van Israël; een uitleg van Jesaja 40-55. Buijten & Schipperheijn Amsterdam, 1996; prijs: f 24,90.

3. P. van Gorp, *De heerlijkheid des Heren bij zijn volk; Schetsen over Ezechiël, hoofdstuk 1-39*. Uitgeverij Bredewold, Wezep 1996; prijs: f 12,-.

4. J. Wiskerke-van Dooren, *De derde tempel; inzicht en uitzicht*. Drukkerij Van den Berg Kampen 1996; prijs: f 16,50.

G.J. van Middelkoop

Genieten en bewonderen

In het **aprilnummer** van *Tijdschrift*, het **Hervormd Gereformeerde jongerenblad**, schrijft **Herman van Wijn-** gaarden over de **bewondering** die de schepping **kan oproepen**. En voor de grote Kunstenaar daarachter. Of doen wij God daarin veel tekort?

Mensen die er verstand van hebben, kunnen **er** echt van **genieten**. Je ziet **ze** **bijvoorbeeld** lopen in het **Rijksmuseum**, terwijl ze **kijken** naar de schilderijen van **Rembrandt**: 'Moet je eens zien, wat een prachtige kleuren! En zie je hoe **mooi** hij dat hondje heeft geschilderd?' Als Rembrandt het had kunnen horen – hoe ze van zijn werk genieten – dan zou hij zich (te-recht) zeer vereerd voelen.

Wat dat betreft, **komt God heel wat tekort**... Zijn schepping is als een groot **museum** waarin de werken van een groot Kunstenaar zijn uitgestald. Maar zien **we** het? **Genieten** we van de **indrukwekkende** kracht die Hij in de bergen uitstalt? Van de bloemen, bomen en **vlin-** ders, die je zomaar op de fiets, op weg naar school, kunt tegenkomen? **Gaan** we er zorgvuldig **mee** om? Of lijken we meer op die 'gek' die ooit met een **mes** een paar **lelijke** halen sneed in de Nachtwacht. en daarmee **als** het **ware** **zo-** wel het kunstwerk als de kunstenaar 'ontheiligde'?

Genieten **van** de schepping **bete-** kent ook meer oog **krijgen** voor **de** **Kunstenaar** erachter. Je zou dat **ge-** woon eens moeten uitproberen. Probeer je **voor** de geest te halen **wat** voor jou nu **hét** voorbeeld van natuurschoon is. Is het een veld

bloemen? De **zee**? Een **bergmas-sief**? Een koppel ganzen in de lucht? En wat zie je **w** dan in? Dat alles is **door God gemaakt**, en Hij heeft er iets **van Zichzelf inge-legd**, waarmee Hij tot jou **en mij** wil spreken. Het is een taal die we mogen leren **door** ervan **te** genie-ten! Om dan met Psalm 104 te ant-woorden: **'Loof de HEERE!'**

Wet geloven, geen binding

In **Kerkinformatie** (Samen-op-Weg) van maart 1997 schrijft **Evert Mathies** over het **doen van belijdenis**. **Daarom-heen doen zich** veranderingen voor.

Het is geen **voorwaarde** meer om aan het Avondmaal te gaan, als ook kinde-ren dat al **mogen** doen. Het gaat min-der om **kennis** die in een reeks van ca-**techisatiejaren** is gegroeid en meer om een persoonlijk besef dat je er aan toe bent.

Uit een **onderzoek** van drs. ER. **Jon-ker** bleek, dat het aantal **belijdeniscate-chisanten** terugloopt en dat men **op** **steeds** latere leeftijd belijdenis doet. En ook dat jonge mensen zich minder willen binden:

'Maar **ook denken** catecheten dat **jonge** mensen misschien wel wel-**willend** tegenover de **kerk** staan, maar niet bereid **zijn** een **voor** hun **gevoel** bindende keuze uit te spreken. De vermindering van de betekenis van het geloof buiten, maar **ook** binnen de kerk zal er ook wel toe hebben bijgedragen dat **voor** een toenemend aantal jongeren geloven een vage aange-**legenheid** is **geworden**, te ondui-delijk in eik geval om daarover een ondubbelzinnig belijdende uitspraak te doen. Verder willen jongeren zich niet binden **aan een** specifiek kerkgenootschap. **Daar-bij** komt dat de aantrekkings-**kracht** van de plaatselijke gemeen-te niet altijd even groot is. Argu-**menten** van deze aard kan men overal in de kerk opvragen.'

Het werk van de Geest: een stil proces

in De Wakker schrijft prof. dr. W. van

't **Spijker** een **reeks** artikelen over kri-tiek op **het methodisme**. Het methodis-me was een **grote** opwekkingsbewe-ging in de **achttiende eeuw** in Engeland, waaraan de namen van **J o h Wesley** en **George Whitefield** ver-bonden **waren**. Het **was** een reactie op de **dode** orthodoxie en **versteende** vor-men van de **staatskerk** en leidde tot een **geestelijke** opleving. Het metho-disme **concentreerde zich op de beke-ring** (een plotselinge en diepgaande er-**varing**) en op de **heiligmaking** (de openbaring van **het** nieuwe leven). Het heeft een **stempel** gezet op heel het godsdienstig en kerkelijk leven van Engeland en Amerika.

Van 't Spijker geeft op 7 maart jl. iets **weer** van de kritiek die de **Gerefor-meerde** ds. T. **Hoekstra** in het begin van &ze eeuw **op** het methodisme uit-te:

Verkondiging van Gods Woord

Als een van de **bezwaren** die ds.

Hoekstra nog al sterk **uitwerkt**, **moet** genoemd worden de onder-waardering bij het **methodisme** voor de **verkondiging van heb** **Woord van God**. Het methodisme

werkt met een bijzonder zwaar **ac-cent** op het gevoel. Op de indruk-ken, die met kracht de **Wd** raken. **Hoekstra** tekent deze **methodisti-sche 'gemoedsligging'** telkens weer met andere termen en vanuit andere aspecten. Men laat het aan-komen op indrukken en aandoenin-gen '**die** wij misschien bij wijze van een plof zullen krijgen'. Men ziet dat: **Hoekstra** in zijn be-schrijving tekenend en plastisch **te werk gaat**: plotselinge opwel-lingen en indrukken doen het bij-zonder goed bij deze geestelijke stroming.

Gezonde christenen

Daartegenover plaatst hij het beeld van een gereformeerd mens. **Deze** kent het bedaarde 'opeten **van het Woord**' omdat zijn ziel door de Geest begerig is gemaakt. De methodist kan 'met zelfbehagen zeggen, dat **hij** aan de **ganse preek** niets gehad heeft, en er als "dood" onder gezeten heeft, **maar toen** dit

of dat **versje** **gezongen** werd, dat hij **toen nog weer** wat voelde... O, dat geeft **geen** gezonde christenen. Dañ geeft **geen wasdom** in de **gena-de**. Het is ook in de **grond een gees-telijke luiheid en loomheid**, waar-mee **men** dan onder het Woord ver-keert. God de Here wil **door** zijn Heilige Geest het Woord aan onze harten toepassen, opdat we, geplant in het huis des Heren, mogen **groei-en in de voorhoven van onze God**'. **Hoekstra** **strijdt** hier tegen het onge-loof aan de bemiddeling van het heil in de prediking van het Woord. Dit ongeloof hangt samen met een minachting **ten** opzichte van de middelen van de genade. Maar het hangt **ook** samen met een verkeerde visie op het **geloof** zelf, **alsof** dit slechts in termen van gevoel **tot uit-drukking** zou kunnen worden ge-bracht. **Daartegenover** stelt hij (te-recht) dat het werk van de **Geest** in de harten zich bedient **van** het gehe-le **Woord**. Het is een stil proces **dat de Here in het hart laat doorwer-ken**.

(...)

Toch moeten we bepaalde **kritiek** van-uit het methodisme **op de kerk** vol-gens **Hoekstra** wel ter harte nemen:

Afsteken naar de diepte

(...)

'Er mag **dus** in de **kerkdienst** niet een afsteken **naar** de diepte ontbre-ken. Het grondwerk van de predika-tie moet **zijn**: ellende, verlossing, dankbaarheid. Als het aan de predi-king niet voelbaar is, dat de por-ten der ontzagelijke eeuwigheid **daarin** oprijzen; als het niet merk-baar is, dat hemel en hel er in ont-sloten **worden** en dat in een van bei-de onze plaats is – als er geen god-delijke majesteit van het **Woord** zich laat voelen, als de klem op de gewetens ontbreekt, de pijlen van de Koning niet geschoten worden en de balsem van Gilead zijn geur niet verspreidt – dan heeft het metho-disme, als **reactie daartegen** op-komende voor 't eeuwig belang van de zielen, een betrekkelijk recht'.

Teveel individu en gevoel

Op 14 maart jl. vraagt Van 't Spijker aandacht voor wat de Zuidafrikaan *Totius* stelde in zijn proefschrift over het *methodisme*, waarop hij in 1903 aan de Vrije Universiteit promoveerde. Het methodisme wilde een reveil, een herleving van *ingezonken geloof*, dat geen strijdbaarheid meer kende. Wil het daarmee niet hetzelfde als het gereformeerde geloof? Ook het gereformeerde belijden heeft immers weet van zo'n eis van algehele wedergeboorte van christendom, kerk en cultuur?

Geen individualisme

Maar waar juist het gereformeerd belijden die eis blijft handhaven, is er ten opzichte van het methodisme een ingrijpend verschil. Dit raakt voornamelijk drie punten. Allereerst stelt het gereformeerd belijden daarbij niet het individuele voorop, maar is er het denken vanuit de rijkdom van het verbond. Die gedachte weerhoudt ons ervan om zo strikt individualistisch te werk te gaan. Zij brengt ons op het terrein dat in zekere zin geheiligd is door de belofte van God. Het methodisme is gespeend van dit verbondsdenken. Het werkt individualistisch. Het heeft daarin een zekere kracht ontwikkeld. Maar het kent niet de innerlijk kracht en ook niet de heerlijke rijkdom van het verbondsdenken. Het stelt daarom het terrein van de kerk gelijk met dat van de wereld. Er is geen wezenlijk verschil tussen beide. Deze veronachtzaming van het verbond Gods leidt ook tot andere afwijkingen ten opzichte van het gereformeerd belijden.

Gevoelsmystiek

Een tweede punt dat hier aandacht verdient, heeft te maken met hetgeen Totius noemt een mystiek element. Hij bedoelt daarmee een sterke n&, door het methodisme gelegd op het gevoel. Wanneer in de sfeer van het gevoel de dingen tot in de diepte ervaren worden, dan is het pas in orde.

De gereformeerde belijder wil dit element beslist niet uitschakelen. Maar hij isoleert het ook niet van andere vermogens die het diepste mensenleven evengoed raken. Denk aan het geheiligde verstand, aan de functie van het kennen der dingen. 'Dit is het eeuwige leven, dat zij U kennen...' Vanzelf zal men hier onmiddellijk tegenwerpen & dit niet intellectua-Estisch mag worden opgevat en dat het kennen in de Schrift tegelijk de liefde omvat, de liefde tot God en tot zijn dienst. We geven dit terstond toe. Maar liefhebben is nog wat anders dan kennen. De waarheid moet ook gekend worden, ook al houdt dat heel wat méér in dan dat ze geweten moet worden. Maar

het een sluit het ander niet uit. En het gevoelselement mag niet worden uitgespeeld tegenover het kennen, waarmee we God liefhebben met de functie van geheel het verstand.

De kerk

Een derde zaak die zich hier aandient, is die van de kerk. Daar ligt voornamelijk het grote verschilpunt tussen het gereformeerde belijden en de leefwereld van de methodist. Het kerkelijk vraagstuk bestaat hier niet eens. Het is geheel afwezig. Men uit zich niet alleen soms vrij negatief over de kerk. Dat kan op zichzelf nog enigermate positief worden aangemerkt. De kerk is er dan tenminste nog. Maar

Uw kerkgebouw is toch wel bij Donatus verzekerd?

100% zekerheid

Als brand-, storm- of andere

schade dreigt, is het mam het beste als uw kerkelijke eigendommen bij Donatus zijn verzekerd. Gewoon, omdat Donatus in de praktijk bewijst er te zijn wanneer Donatus het meeste nodig is! Bij calamiteiten van welke omvang en aard dan ook. Op basis van & maat gesneden voorwaarden.

50% premierestitutie

Bovendien is kiezen voor Donatus kiezen voor verantwoorde bestedingen. Jaarlijks wordt de winst van Donatus in de vorm van premierestitutie terug betaald. In de afgelopen 10 jaar bedroeg deze premierestitutie gemiddeld maar liefst 50%!

Samen sterk.

Donatus is een onderlinge

verzekeringmaatschappij. En dat betekent dat de leden samen L kracht van Donatus bepalen. Een gemeenschapsgedachte die & inmiddels toe heeft geleid, dat er ruim 75% van alle kerkgebouwen in Nederland bij Donatus is verzekerd.

Wilt u meet weten?

Vraag dan om een persoonlijk

gesprek met één van onze adviseurs. Ook als u nu nog elders bent verzekerd.

donatus

Vertrouwd verzekerd.

O.V.M. Donatus n.a., Postbus 5055, 5201 GB 's-Hertogenbosch, tel. 073-612 21 66

dat stadium hebben de echte methodisten reeds achter zich gelaten. De kerk is *niet meer* interessant. De ambtelijke bediening van het Woord, het toepassen van de sleutelmacht, de volwaardige bediening van de sacramenten en de hantering van de kerkelijke tucht, het heeft alles weinig of geen betekenis. De groep is er voor in h plaats gekomen. Het vrije gezelschap dergenen die de oecumene van het hart in praktijk brengen. Want daarop komt het immers altijd maar weer aan.

Uit de kerken

Beroepen te Middelharnis i.c.m. Bergen op Zoom en te Surhuisterveen i.c.m. Opende: H. van Dijken, kandidaat te Kampen; te Tiel en Zaltbommel: kandidaat B. van Veen te Kampen. Bedankt voor Hattem: L.W. de Graaff te Zuidlaren.

Afscheid

Haren – Op zondag 6 april jl. nam ds. S. de Vries te Haren afscheid van de gemeente te Haren (Gr.). Ds. De Vries zal D.V. op 20 april a.s. intrede doen te Harderwijk (wijk Noord). De afscheidsdienst werd gehouden in het eigen kerkgebouw van de gemeente, Wederikweg, hoek Sterremuurweg.

Overleden

Drachten – Op vrijdag 28 maart jl. (Goede Vrijdag) is op 95-jarige leeftijd ds. J.W. Smitt, emeritus-predikant te Wijnjewoude, overleden. Jan Willem Smitt werd op 22 februari 1905 te Assen geboren. Hij studeerde aan de Theologische Universiteit te Kampen.

Ds. Smitt begon zijn carrière als hulpprediker/ouderling te Benschop en als hulpprediker te 's Hertogenbosch.

Op 18 december 1938 werd hij te Veere in het ambt bevestigd, waar hij ook de Vrijmaking meemaakte. In 1946 vertrok ds. Smitt naar de gemeente van Hengelo en vandaar naar Duurswoude (het tegenwoordige Wijnjewoude). Deze laatste gemeente diende hij van 1951 tot aan zijn emeritaat op 31 maart 1974. Levend lidmaat van de kerken Op dat vervuld zou worden (2 delen), waren twee werken die hij het Licht deed Pen. Op 2 oktober 1978 legde hij in Wijnjewoude de eerste steen voor de Maranathakerk aldaar.

Samenkomsten Texel

Den Helder – De kerkenraad van Texel heeft besloten vanaf 15 juni tot eind augustus a.s. samenkomsten te organiseren. Er is een commissie in het leven geroepen om te onderzoeken of er een mogelijkheid is om dit ook op de zondagen vóór 15 juni en in die september/oktober (tot ná de herfstvakantie) te doen.

Mensen die geïnteresseerd zijn in samenkomsten op Texel kunnen zich – met opgave van het totaal aantal personen per gezin of groep – opgeven bij J.F. Boendermaker, ☎ (0223) 620417.

'Want wij weten, dat, indien de aardse tent, waarin wij wonen, wordt afgebroken, wij een gebouw van God hebben, in de hemelen, niet met handen gemaakt, een eeuwig huis'.

2 Korinthiërs 5 : 1

In volkomen vertrouwen op Gods genade is in Christus ontslapen en heeft de Here tot zich genomen in Zijn eeuwig huis, ONZE geliefde broer en oom

Jan Willem Smitt

emeritus predikant van de Gereformeerde Kerk (vrijgemaakt) te Wijnjewoude, op de leeftijd van 95 jaar. Sedert 16 maart 1991 weduwnaar van G.W. de Kwaadsteniet.

Heiloo: W.W. Smitt
H.M.S. Smitt - Van Wijk

Amsterdam: F.E. Spelt - Smitt
mede namens neven en nichten

Drachten, 28 maart 1997

Correspondentie-adres:
Stationsweg 33
9201 GG Drachten

De begrafenis heeft inmiddels plaatsgevonden.

